

Міністерство освіти і науки України

Луцький національний технічний університет

(повне найменування закладу вищої освіти)

Факультет бізнесу та права

(повне найменування факультету)

Кафедра міжнародних економічних відносин

(повна найменування кафедри)

**КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
ЗА СТУПЕНЕМ ВИЩОЇ ОСВІТИ «МАГІСТР»**

**СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ТРЕНДИ У
ЗАБЕЗПЕЧЕННІ
КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ КРАЇН**

спеціальність 292 Міжнародні економічні відносини
(шифр і назва спеціальності)

освітня програма Міжнародні економічні відносини
(назва освітньої програми)

Виконав: здобувач вищої освіти
групи МЕВм-21
Лютак Ігор Романович

(підпис)

Керівник:
к.е.н., доцент
Баула Олена Вікторівна

(підпис)

Кваліфікаційну роботу
допущено до захисту
«__» _____ 2023 р.
Гарант освітньої програми:
к.е.н., доцент
Зелінська Ольга Миколаївна

(підпис)

Луцьк – 2023 року

ЛУЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет бізнесу та права

Кафедра міжнародних економічних відносин

Ступінь вищої освіти: магістр

Галузь знань: 29 Міжнародні відносини

Спеціальність: 292 Міжнародні економічні відносини

Освітня програма: Міжнародні економічні відносини

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри міжнародних економічних

відносин _____ к.е.н., доцент Олена БАУЛА

« _____ » _____ 2023 року

ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ ЗДОБУВАЧУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Лютаку Ігорю Романовичу

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема кваліфікаційної роботи: Сучасні тенденції та тренди у забезпеченні конкурентоспроможності країн
Керівник роботи: к.е.н., доцент Баула Олена Вікторівна
затвержені наказом закладу вищої освіти від «04» січня 2023 року № 06/01-02
2. Строк подання здобувачем вищої освіти кваліфікаційної роботи «12» грудня 2023 р.
3. Вихідні дані до роботи: інформаційні довідки та аналітичні матеріали міжнародних дослідницьких структур й організацій, дані державної служби статистики, експертних та рейтингових агенцій, інтернет-ресурси, праці іноземних та вітчизняних авторів з тематики міжнародної конкурентоспроможності.
4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, що потрібно розробити):
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРИКЛАДНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ КРАЇН. 1.1. Теоретичні основи формування конкурентоспроможності країн. 1.2. Прикладні аспекти забезпечення національної конкурентоспроможності в сучасних умовах. РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ТА ОЦІНКА ТЕНДЕНЦІЙ ТА ТРЕНДІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПРОВІДНИХ КРАЇН СВІТУ. 2.1. Оцінка тенденцій у забезпеченні конкурентоспроможності в сучасних умовах. 2.2. Аналіз трендів та факторів змін у міжнародному рівні конкурентоспроможності. 2.3. Оцінка рівня конкурентоспроможності України в сучасних умовах. РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ КРАЇН В СУЧАСНИХ УМОВАХ. 3.1. Стратегічний підхід до забезпечення міжнародної конкурентоспроможності країн в сучасних умовах. 3.2. Особливості забезпечення конкурентоспроможності України у післявоєнний період. ВИСНОВКИ. СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.
5. Перелік графічного (ілюстративного) матеріалу: Лист 1. Мета, об'єкт, предмет і завдання дослідження. Лист 2. Основні теоретичні концепції та принципи визначення конкурентоспроможності. Лист 3. Ознаки здатності економіки до інновацій, що виступають

основою конкурентоспроможності. Лист 4. Класифікацій ВЕФ для оцінки якісної конкурентоспроможності у виробництві та експорті. Лист 5. Еволюція глобального фінансового сектору. Лист 6. Тенденції в ступені домінування на ринку, окремі національні економіки і економічні групи. Лист 7. Глобальний індекс конкурентоспроможності країн. Лист 8. Зміна середніх показників конкурентоспроможності за регіонами. Лист 9. Динаміка рейтингу України за індексом конкурентоспроможності за 2012-2021 рр.. Лист 10. Обсяги зовнішньої торгівлі товарами України у 2010-2021 рр. Лист 11. Динаміка індексу інфляції в Україні та девальвації гривні у 2007-2021 рр. Лист 12. Ключові елементами стратегічного підходу забезпечення міжнародної конкурентоспроможності країн. Лист 13. Висновки.

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис	
		завдання видав	завдання прийняв
<i>Теоретичний розділ</i>	доцент Баула О.В.		
<i>Аналітичний розділ</i>	доцент Баула О.В.		
<i>Проектний розділ</i>	доцент Баула О.В.		
<i>Висновки</i>	доцент Баула О.В.		
<i>Нормоконтроль</i>	доцент Баула О.В.		

7. Дата видачі завдання 04.01.2023 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи магістра	Термін виконання етапів кваліфікаційної роботи магістра	Примітка
1	<i>Обґрунтування теми</i>	<i>до 03.01.2023</i>	<i>виконано</i>
2	<i>Огляд літератури із досліджуваної проблеми</i>	<i>до 15.06.2023</i>	<i>виконано</i>
3	<i>Теоретичний розділ</i>	<i>до 01.09.2023</i>	<i>виконано</i>
4	<i>Аналітичний розділ</i>	<i>до 30.09.2023</i>	<i>виконано</i>
5	<i>Проектний розділ</i>	<i>до 01.11.2023</i>	<i>виконано</i>
6	<i>Висновки</i>	<i>до 07.11.2023</i>	<i>виконано</i>
7	<i>Формування списку використаних джерел</i>	<i>до 09.11.2023</i>	<i>виконано</i>
8	<i>Формування додатків</i>	<i>до 11.11.2023</i>	<i>виконано</i>
9	<i>Оформлення ілюстративного матеріалу</i>	<i>до 18.11.2023</i>	<i>виконано</i>
10	<i>Попередній захист кваліфікаційної роботи магістра</i>	<i>до 25.11.2023</i>	<i>виконано</i>
11	<i>Нормоконтроль</i>	<i>до 05.12.2023</i>	<i>виконано</i>
12	<i>Інструментальна перевірка на академічний плагіат</i>	<i>до 07.12.2023</i>	<i>виконано</i>
13	<i>Представлення кваліфікаційної роботи магістра до захисту</i>	<i>до 12.12.2023</i>	<i>виконано</i>

Здобувач вищої освіти

_____ (підпис)

Лютак І.Р.

_____ (прізвище та ініціали)

Керівник кваліфікаційної роботи

_____ (підпис)

Баула О.В.

_____ (прізвище та ініціали)

АНОТАЦІЯ

Лютак І.Р. Сучасні тенденції та тренди у забезпеченні конкурентоспроможності країн. Рукопис.

Кваліфікаційна робота магістра ОП «Міжнародні економічні відносини» спеціальності 292 Міжнародні економічні відносини. Луцький національний технічний університет. Луцьк, 2023.

Кваліфікаційна робота магістра складається з вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел.

У кваліфікаційній роботі магістра досліджено теоретико-прикладні основи формування конкурентоспроможності країн а саме: розглянуто теоретичні основи формування конкурентоспроможності країн та прикладні аспекти забезпечення національної конкурентоспроможності в сучасних умовах. Проведено оцінку тенденцій у забезпеченні конкурентоспроможності в сучасних умовах, здійснено аналіз трендів та факторів змін у міжнародному рівні конкурентоспроможності. Особливу увагу сконцентровано на оцінці рівня конкурентоспроможності України в сучасних умовах. Обґрунтовано стратегічний підхід до забезпечення міжнародної конкурентоспроможності країн в сучасних умовах та окреслено особливості забезпечення конкурентоспроможності України у післявоєнний період.

Метою кваліфікаційної роботи магістра є розкриття сутності поняття міжнародної конкурентоспроможності країн, її формування на основі різних складових, аналіз та оцінка тенденцій у її забезпеченні в майбутньому.

Об'єктом дослідження виступає конкурентоспроможність країн в сучасних умовах, а предметом сучасні тенденції та тренди у забезпеченні конкурентоспроможності держав. Методичною основою наукового дослідження є методи порівняльного, історичного, логічного аналізу, групування та узагальнення даних, класифікації, систематизації, наукової абстракції, індукційний та графічний аналіз.

Наукова новизна кваліфікаційної роботи полягає у вдосконаленні автором стратегічного підходу до забезпечення міжнародної конкурентоспроможності країн та особливостей забезпечення конкурентоспроможності України у післявоєнний період.

Практична значимість дослідження полягає у тому, що обґрунтовані теоретичні положення щодо формування конкурентоспроможності країн, прикладні аспекти забезпечення національної конкурентоспроможності в сучасних умовах та розроблені стратегічні підходи до забезпечення міжнародної конкурентоспроможності країн в сучасних умовах можуть бути використані при вдосконаленні діяльності органів влади в контексті забезпечення конкурентоспроможності України у післявоєнний період.

Ключові слова: конкурентні переваги, міжнародна конкурентоспроможність, складові конкурентоспроможності, фактори впливу, міжнародні рейтинги, інноваційне забезпечення, тренди та тенденції міжнародної конкурентоспроможності.

ANNOTATION

Liutak I.R. Modern tendencies and trends in ensuring the competitiveness of countries. Manuscript.

Master's qualification thesis of the OP "International Economic Relations" specialty 292 International Economic Relations. Lutsk National Technical University. Lutsk, 2023.

The master's qualification work consists of an introduction, three sections, conclusions, and a list of used sources.

In the master's qualification work, the theoretical and applied foundations of the formation of the competitiveness of countries were investigated, namely: the theoretical foundations of the formation of the competitiveness of countries and the applied aspects of ensuring national competitiveness in modern conditions were considered. An assessment of trends in ensuring competitiveness in modern conditions was carried out, an analysis of trends and factors of changes in the international level of competitiveness was carried out. Special attention is focused on assessing the level of competitiveness of Ukraine in modern conditions. The strategic approach to ensuring the international competitiveness of countries in modern conditions is substantiated, and the features of ensuring the competitiveness of Ukraine in the post-war period are outlined.

The purpose of the master's qualification work is to reveal the essence of the concept of international competitiveness of countries, its formation based on various components, analysis and assessment of trends in its provision in the future.

The object of research is the competitiveness of countries in modern conditions, and the subject is modern tendencies and trends in ensuring the competitiveness of states. The methodological basis of scientific research is the methods of comparative, historical, logical analysis, grouping and generalization of data, classification, systematization, scientific abstraction, induction and graphic analysis.

The scientific novelty of the qualification work consists in the author's improvement of the strategic approach to ensuring the international competitiveness of countries and the features of ensuring the competitiveness of Ukraine in the post-war period.

The practical significance of the research lies in the fact that well-founded theoretical provisions on the formation of the competitiveness of countries, applied aspects of ensuring national competitiveness in modern conditions and developed strategic approaches to ensuring the international competitiveness of countries in modern conditions can be used to improve the activities of authorities in the context of ensuring the competitiveness of Ukraine in the post-war period.

Keywords: competitive advantages, international competitiveness, components of competitiveness, influencing factors, international ratings, innovative support, trends and tendencies of international competitiveness.

ЗМІСТ

ВСТУП	7
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРИКЛАДНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ КРАЇН	10
1.1. Теоретичні основи формування конкурентоспроможності країн	10
1.2. Прикладні аспекти забезпечення національної конкурентоспроможності в сучасних умовах	13
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ТА ОЦІНКА ТЕНДЕНЦІЙ ТА ТРЕНДІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПРОВІДНИХ КРАЇН СВІТУ	24
2.1. Оцінка тенденцій у забезпеченні конкурентоспроможності в сучасних умовах	24
2.2. Аналіз трендів та факторів змін у міжнародному рівні конкурентоспроможності	30
2.3. Оцінка рівня конкурентоспроможності України в сучасних умовах	40
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ КРАЇН В СУЧАСНИХ УМОВАХ	49
3.1. Стратегічний підхід до забезпечення міжнародної конкурентоспроможності країн в сучасних умовах	49
3.2. Особливості забезпечення конкурентоспроможності України у післявоєнний період	51
ВИСНОВКИ	56
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	59

ВСТУП

В умовах посилення глобалізації та динамізму ринків конкуренція є важливою умовою ефективного саморегулювання економіки. Конкурентні сили ринку — це структурні елементи ринкового середовища, які впливають на його стан і характер, інтенсивність і рівень конкуренції на ринку. Гравці ринку повинні постійно аналізувати конкурентне середовище, в якому вони працюють.

Актуальність дослідження сучасних тенденцій та трендів у забезпеченні конкурентоспроможності країн є надзвичайно високою, оскільки економічна, технологічна та соціальна динаміка постійно змінюються. Деякі ключові аспекти, які підсилюють актуальність цього дослідження, включають глобалізацію та міжнародну конкуренцію, оскільки зростання світової взаємозалежності економік підвищує конкуренцію між країнами за ринкову частку та інвестиції. В контексті цього розуміння глобальних трендів є ключовим для успішного управління конкурентоспроможністю, яка ґрунтується на інноваціях та технологічному прогресі.

Збільшення уваги до проблем сталого розвитку та екологічної стійкості також створює нові вимоги до підприємств та країн у забезпеченні конкурентоспроможності. Зміни в структурі населення та соціокультурні тенденції впливають на попит на товари і послуги, а також визначають рівень споживання та переваги споживачів.

Зростання ролі економіки спільної діяльності, де споживачі діляться ресурсами та послугами, вносить зміни в бізнес-моделі та вимагає нових стратегій для підприємств. Зовнішні економічні, політичні та екологічні кризи можуть негативно впливати на конкурентоспроможність. Розуміння та взяття до уваги таких ризиків є важливим аспектом стратегічного управління.

Зміни в геополітичних умовах можуть впливати на умови торгівлі, політичну стабільність та інші аспекти, що визначають конкурентоспроможність країни. Споживачі та інвестори все більше враховують соціальну відповідальність бізнесу та етичні аспекти. Підприємства, які активно

приймають участь у соціальних ініціативах, можуть здобувати конкурентні переваги.

Дослідження та врахування цих тенденцій дозволяє країнам та підприємствам пристосовуватися до змін у світовій економіці та зберігати або покращувати свою конкурентоспроможність. Це важливо для розвитку стратегій, спрямованих на забезпечення стійкості та успіху в умовах постійних змін.

Проблематика забезпечення конкурентоспроможності країн займає вагомим місце у дослідженнях багатьох вчених. На особливу увагу заслуговують праці таких вчених як Антонюк Л.Л., Баула О.В., Брич В. Я., Губський Б.В., Лук'яненко Д.Г., Луньова Т.С., Макаревич Г.В., Марченко І.С., Панкратова О.М., Побережець О.В., Поручник А.М., Скоробогатова Н. Таранич О., Adamiv M., Calof J., Kuzmin O., Melnyk O., Mukan O., Richards G., Smith J.

Метою цієї роботи є розкрити суть поняття міжнародної конкурентоспроможності країн, її формування на основі різних складових, аналіз та оцінка тенденцій у її забезпеченні в майбутньому.

Об'єктом дослідження виступає конкурентоспроможність країн в сучасних умовах, а предметом сучасні тенденції та тренди у забезпеченні конкурентоспроможності держав.

Виходячи з мети, об'єкту та предмету дослідження основними завданнями є:

- визначити теоретичні основи формування конкурентоспроможності країн;
- дослідити прикладні аспекти забезпечення національної конкурентоспроможності в сучасних умовах;
- здійснити оцінку тенденцій у забезпеченні конкурентоспроможності країн;
- проаналізувати тренди та фактори змін у міжнародному рівні конкурентоспроможності;
- оцінити рівень конкурентоспроможності України в сучасних умовах;
- сформулювати стратегічний підхід до забезпечення міжнародної конкурентоспроможності країн;

- визначити особливості забезпечення конкурентоспроможності України у післявоєнний період.

Наукова новизна кваліфікаційної роботи полягає у вдосконаленні автором стратегічного підходу до забезпечення міжнародної конкурентоспроможності країн та особливостей забезпечення конкурентоспроможності України у післявоєнний період.

Для досягнення окресленої мети та завдань були використані такі методи: статистичний, порівняння, аналогії, абстрактно-логічний метод, системного аналізу, синтезу, індукційний, порівняльного аналізу, графічний.

Результати дослідження було апробовано під час III Всеукраїнського студентського наукового семінару «Міжнародні економічні відносини в контексті викликів і загроз XXI століття 26 травня 2023 р., м. Луцьк (Лютак І.Р. Конкурентоспроможність країн: теоретичні засади та особливості формування. Матеріали III студентського наукового семінару «Міжнародні економічні відносини в контексті викликів і загроз XXI століття» (26 травня 2023 р.). Луцьк: ЛНТУ, 2023. С. 94-96).

Теоретичну та методологічну базу роботи формують інформаційні довідки та аналітичні матеріали міжнародних дослідницьких структур й організацій, дані державної служби статистики, експертних та рейтингових агенцій, інтернет-ресурси, праці іноземних та вітчизняних авторів з тематики міжнародної конкурентоспроможності.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-ПРИКЛАДНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ

1.1. Теоретичні основи формування конкурентоспроможності країн

Формування конкурентоспроможності країни базується на теоретичному базисі щодо створення сприятливого середовища для нарощення економічного потенціалу. Основні теоретичні концепції та принципи визначення конкурентоспроможності країн включають:

модель «Діаманта конкурентоспроможності» Майкла Портера: виокремлено чотири фактори, що впливають на конкурентоспроможність країни - фактор виробництва, умови попиту, взаємодія, підтримка стратегічних галузей [14, с.37];

модель «Доходження за інноваціями» Йозефа Шумпетера: концепція базується на ідеї, що інновації та технічний прогрес є ключовими для формування конкурентоспроможності; конкурентоспроможність є результатом постійного нововведення та розвитку [1, с.98];

модель «Вартісна логістика» Франсуа Лемоіна: конкурентоспроможність країни пов'язана з її здатністю до ефективного управління ланцюгом постачання та максимізацією вартості для споживачів [30];

теорія «Електронного ланцюга виробництва» (E-Chain) Бенарда Геріта: базується на важливості використання інформаційних технологій та об'єднання глобальних ланцюгів постачання для підвищення конкурентоспроможності;

теорія ресурсів і можливостей (Resource-Based View - RBV): вказує на те, що конкурентоспроможність залежить від наявності та використання унікальних та цінних ресурсів, які не можуть бути легко скопійовані конкурентами;

теорія інституціоналізму: підкреслює роль інституцій у формуванні конкурентоспроможності, вказуючи на важливість правових, соціокультурних та політичних умов для розвитку бізнесу та інновацій [4, с.32];

теорія «Екоінновацій» та сталого розвитку: зростає важливість розвитку екоінновацій та приділення уваги сталому розвитку, що може визначати конкурентоспроможність країни в умовах зміни клімату та підвищеної соціальної відповідальності.

Врахування цих теоретичних підходів дозволяє країнам розвивати стратегії для підвищення їхньої конкурентоспроможності в глобальному економічному середовищі.

Конкурентоспроможність як здатність об'єкта витримувати конкуренцію в порівнянні з подібними об'єктами в конкурентному середовищі, визначається за результатами дослідження ринку, сегментації ринку. Велика конкуренція компанії на ринку приймає форму конкуренції самого продукту, підвищення цінності тих якостей, які забезпечує продукція компанії, яка виготовила і продає її на ринку. Визначення конкурентної переваги та конкурентоспроможності мають різні тлумачення залежно від об'єкта, до якого вони застосовуються. Системне вивчення цих понять виділяє ієрархічну структуру, послідовно включає оцінку товарів, підприємств, галузей, економік з точки зору абсолютної переваги над аналогічними конкуруючими об'єктами. Встановлено, що конкурентні і абсолютні і відносні переваги є концентрованим проявом переваг над конкурентами в економічній, інноваційній, технічній, організаційній сферах діяльності. Слід особливо підкреслити, що для конкурентоспроможної економіки доцільно створити конкурентоспроможне суспільство, яке має і продовжує нарощувати переваги в різних сферах господарювання та людської діяльності.

Національна конкурентоспроможність як комплексна характеристика ефективності та успішності країни на міжнародному ринку, базується на ряді факторів та складових, які визначають, наскільки успішно країна може конкурувати з іншими на світовій арені. Основними складовими, що формують

національну конкурентоспроможності, можуть бути економічна продуктивність, інфраструктура, регулювання та інституції, інновації та дослідження, якість робочої сили, підприємницька активність, споживчий ринок, міжнародна торгівля, соціальна стабільність та якість життя. Охарактеризуємо ці структурні елементи з позиції їх ваги та впливу на конкурентоспроможність країни [8].

Економічна продуктивність є ключовою складовою формування конкурентоспроможності країн і визначає їхню здатність ефективно виробляти товари та послуги, конкурувати на міжнародному ринку та забезпечувати стійке економічне зростання. Основні аспекти економічної продуктивності, які впливають на конкурентоспроможність країн, включають ефективність виробництва, застосування високих технологій та інновацій виробництва, що може підвищити ефективність та якість продукції, високий рівень освіти та навичок робочої сили сприяє підвищенню продуктивності, оскільки працівники стають більш кваліфікованими та адаптованими до сучасних виробничих технологій, інвестиції в капіталовкладення та розвиток інфраструктури можуть підвищити ефективність виробництва та підтримати підприємство, функціонування ефективних ринків, включаючи ринок праці, фінансовий ринок та ринок товарів, створює умови для ефективного розподілу ресурсів та конкуренції [10, с.45].

Здатність до інновацій та науково-дослідницька активність можуть визначати конкурентоспроможність у галузі новітніх технологій та продукції. Інвестиції у науково-дослідницьку роботу та інновації можуть сприяти розвитку нових технологій і підвищити конкурентоспроможність. Якість урядового управління, стабільність інституцій, рівень корупції та ступінь прозорості можуть впливати на привабливість країни для інвесторів та підприємств.

Якісна інфраструктура, така як транспорт, технологічна база, енергетика та зв'язок, може покращувати ефективність виробництва та забезпечувати сприятливі умови для бізнесу. Створення сприятливого бізнес-клімату, включаючи легкість створення підприємств, урядову підтримку та захист прав власності, може позитивно впливати на продуктивність.

Участь у світовому ринку та глобальна інтеграція можуть збільшити можливості для збуту товарів і послуг, що впливає на продуктивність та конкурентоспроможність. Окрім того здатність до ефективного взаємодії на міжнародних ринках, експортна стратегія та готовність до адаптації до змін у світовій торгівлі стають ключовими факторами забезпечення національної конкурентоспроможності в сучасних умовах.

З позиції сталого розвитку ключовими факторами формування конкурентоспроможності країн в сучасних умовах стає ефективне використання енергії та перехід до сталого виробництва, що сприяє економії ресурсів, вторинній переробці, зменшенні забруднення навколишнього середовища.

Якість кадрів, яка визначається рівнем освіти, навичками робочої сили та доступність кваліфікованих працівників грають важливу роль у конкурентоспроможності. Окрім того дотичними важливими факторами є рівень соціальної стабільності, якість життя, доступ до основних послуг та захист прав громадян.

Ці складові взаємодіють та визначають конкурентоспроможність країни в глобальному контексті. Країни, які успішно керують цими елементами, можуть розглядатися як конкурентоспроможні та привабливі для інвесторів та підприємців.

1.2. Прикладні аспекти забезпечення національної конкурентоспроможності в сучасних умовах

Концепція міжнародної конкурентоспроможності стала ще більш важливою в умовах глобальної економіки. Більше не існує одностороннього потоку матеріальних і нематеріальних інвестицій і продуктів з найбільш розвинених країн у менш розвинені країни [12, с.41].

Довгострокові можливості міжнародної економічної конкуренції визначаються багатьма внутрішніми і зовнішніми факторами: людськими і природними ресурсами, інфраструктурою, управлінням, капіталом, державним втручанням і технологічними можливостями компаній. Ефективний розподіл цих ресурсів призводить до різних рівнів продуктивності, масштабів і структури міжнародної торгівлі товарами і послугами, а також здатності генерувати, адаптувати і поширювати інновації. Саме інновації в сучасних умовах виступають основою конкурентоспроможності, а здатність економіки до інновацій характеризується такими ознаками як:

- підвищений рівень інновацій, більш широке використання нових універсальних технологій, таких як інформаційні технології, біотехнології та нові матеріали;
- коротший життєвий цикл продукту і швидша реакція на потреби споживачів;
- підвищений рівень гнучкої автоматизації і роботизації з використанням систем продуктів з комп'ютерною підтримкою;
- зростає роль менеджменту, а також висококваліфікованої і вмілої робочої сили;
- зміни у використанні нових ресурсів і матеріалів;
- зміни в організації промислового виробництва, такі як «точно в строк», ощадливе виробництво, «повний контроль якості» і так далі (ОЕСР, 1999).

Країни з різною інфраструктурою і заходами економічної політики опосередковано конкурують за залучення інвестицій багатонаціональних компаній.

Більшість економістів приписують важливу роль концепції конкурентоспроможності країни, хоча не існує загальноприйнятого визначення, чи системи вимірювання конкурентоспроможності. Більшість визначень об'єднує аспекти зовнішнього балансу і внутрішньої ситуації та визначає конкурентоспроможність як здатність виробляти конкурентоспроможні на

міжнародному рівні товари і послуги, а також здатність забезпечувати задовільний і зростаючий рівень життя.

Згідно з Всесвітнім економічним форумом, методологія вимірювання міжнародної конкурентоспроможності повинна, насамперед, враховувати чотири групи чинників, що впливають на економічну ефективність країни та її компаній [31]:

1) Привабливість внутрішнього ринку кожної країни порівняно з рівнем проникнення національних компаній на зовнішні ринки. Деякі країни процвітають завдяки постійній і інтенсивній присутності їх товарів або прямих іноземних інвестицій (ПІІ) на інших ринках. Типовими прикладами таких країн є Німеччина, Південна Корея і Японія. З іншого боку, існують процвітаючі країни, які створюють привабливе середовище для іноземних інвесторів та вітчизняних компаній, таких як Ірландія, Тайвань і Великобританія.

2) Рівень направленості на внутрішній ринок чи на глобалізацію, при цьому враховуються відмінності у тому як країни будують свою економіку. Деякі країни більше переслідують свої цілі стосовно внутрішньо орієнтованої економічної політики, де виробники товарів і послуг близькі кінцевому споживачеві, а у разі надання державних послуг, постачання усіх соціальних послуг на внутрішньому ринку; а інші країни мають більш зовнішньо орієнтовану економіку, де управління економікою в умовах міжнародного поділу праці і світової доданої вартості має першорядне значення (типові приклади: в області телекомунікацій, комп'ютерів і автомобільної промисловості).

3) Багатство реальних активів порівняно з процесами. Ця група факторів пов'язана з економічними факторами між країнами, виробництво яких залежить від внутрішньої сировини (наприклад, Бразилія), і тими, які надають більшого значення процесам переробки сировини для створення високої доданої вартості, наприклад, США і Японія. Ці порівняння враховують відмінності, обумовлені орієнтацією на внутрішні ресурси, і відмінності, обумовлені динамічними порівняльними перевагами та міжнародною спеціалізацією.

4) Індивідуальні ризики компанії у порівнянні з соціальною згуртованістю - це остання група економічних факторів, що намагається оцінити ступінь підвищення конкурентоспроможності, завдяки якій країна, в основному, стимулює прийняття ризиків окремими компаніями шляхом дерегуляції та приватизації (англосаксонська модель) порівняно з моделлю соціальної згуртованості (модель континентальної Європи і Скандинавії), де соціальні партнери (державна, приватний сектор та профспілки) гармонійно вирішують основні проблеми.

Існують дві щорічні доповіді по міжнародній конкурентоспроможності, які відіграють важливу роль в інтенсивно зростаючих світових дебатах про продуктивність і конкурентоспроможність країн.

Це щорічник світової конкурентоспроможності (IMD) і Звіт про глобальну конкурентоспроможність, створений ВЕФ. У Доповіді Світового банку про світовий розвиток також розглядається питання про досягнення успішної політики розвитку в довгостроковій перспективі. Звіт про перехідні країни, щорічно доповідає ЄБРР (Європейський банк реконструкції та розвитку), особливо корисний для країн східної Європи, зокрема України, оскільки у звітах IMD і WEF конкретно не розглядаються країни з перехідною економікою та їх проблеми.

Ефективність країни в даний час оцінюється з точки зору багатьох показників, так що загальна оцінка успіху країни формується за рахунок використання різних груп показників формування конкурентоспроможності [2, с.89]. Цей підхід дає нам краще уявлення про фактори, які визначають економічний успіх і покращують якість життя. Слабкістю використання багатьох показників є труднощі інтерпретації, особливо подання резюме, і саме з цієї причини у доповідях поступово скорочується кількість використовуваних показників. Проблема кореляції між показниками показала, що можна зменшити кількість використовуваних показників і при цьому зберегти цілісність рейтингів класифікації країн.

За даними методології IMD, міжнародне співставлення національних конкурентних можливостей є корисною основою для формування національної стратегії розвитку, що дає змогу не тільки урядовій політиці формувати цілі, які будуть прийнятні і здійсненні для досягнення більш високої якості життя для всіх громадян, не тільки в плані рівня життя, але і з точки зору безпеки економічного середовища. Важливо почати з діагностики найбільш слабких ланок економіки і тієї ролі, яку вони відіграють в створенні національного конкурентного потенціалу країни. Ця точка зору не тільки дає нам можливість досягти більшого зростання ВВП на душу населення, але і підтверджує роль відносних національних переваг у збільшенні ВВП на душу населення, а також механізм контролю та усунення структурних дисбалансів і проблем під час рецесії [14, с.97].

Оскільки ВВП на душу населення, згідно методології IMD, можна розкласти на 8 груп агрегатів, а всередині них на підгрупи окремих вимірювань, їх аналіз може призвести до діагностики найслабших місць, які необхідно усунути. Методологічний підхід IMD розглядає 288 показників, які класифікуються на 8 груп показників конкурентоспроможності: національна економіка, інтернаціоналізація, функціонування уряду і державного управління, фінансова система, управління, наука й техніка і людський капітал. Одним із методів подання IMD є «спеціальна сторінка», на якій представлені два списки для кожної країни: з одного боку, є показники, які показують сильні сторони країни, а з іншого - ті, які показують найбільші слабкі сторони. Порівняння методів WEF і IMD показує, що методологія WEF в значній мірі враховує ті фактори, які мають вирішальне значення для досягнення високого економічного зростання. Саме тому особлива увага приділяється тим показникам, які забезпечують постійно високі щорічні темпи зростання ВВП на душу населення. В результаті річний прогноз WEF оцінюється з більшою повагою, ніж IMD. Щорічник IMD корисний для різних спільнот (бізнесу, академії, уряду). WCU використовується бізнес-спільнотою для оцінки національної і міжнародної середовища. У відкритому та глобальному світі розташування дуже важливо для

компаній. У той час їм необхідно провести переоцінку або вибрати нові місця. WCU використовується в якості ключового моменту в процесі прийняття їх рішень. Розглянуті 288 показників більш важливі для підприємців і фінансових компаній, ніж єдиний зведений показник рейтингу конкурентоспроможності окремої країни. Узагальнюючий показник не вказує на всі можливості для довгострокового економічного зростання. Індекс конкурентоспроможності ВЕФ, навпаки, має перевірену якість для створення прогнозів, яка піддається подальшому вимірюванню і протягом заздалегідь визначеного періоду часу добре корелює з середнім досягнутим економічним зростанням в конкретній країні. Ще одним аргументом на користь використання показників ВЕФ є те, що в ньому використовується ретельне «зважування» конкретних змінних, в той час як МВС надає їм однакове значення, наприклад, конкретні показники інфраструктури або управління мають таке ж значення, як показники внутрішньої економіки та інтернаціоналізації. Методологія ВЕФ найбільш підходить для високорозвинених країн з високим рівнем міжнародної мобільності факторів, і в зв'язку з цим їх взаємна класифікація більш доречна щодо національної конкурентоспроможності [21]. Менше значення надається показникам з групи управління і групи, яка описує якість правових і політичних інститутів. Методологія ВЕФ просуває ті заслуги, які пов'язані з рівнем економічного зростання країни. На це в основному впливають відкриті ринки, низьке оподаткування, високі заощадження, людський капітал і правопорядок. У своєму новому відборі ВЕФ виключив зі своїх річних звітів деякі змінні, такі як ріст ВВП, зростання експорту, зростання сектора і приплив прямих іноземних інвестицій; це фактори, які є наслідком, а не причиною національної конкурентоспроможності.

Також слід виділити Глобальний індекс сталої конкурентоспроможності (GSCI), що є на даний момент найповнішим рейтингом країн. GSCI досліджує та вимірює конкурентоспроможність країн на основі 131 кількісного показника, отриманого з таких джерел, таких як МВФ, Світовий банк та різні структур і агенції ООН. 131 індикатор згруповано у 5 підіндексів: природний капітал,

ресурсоефективності та інтенсивність, інтелектуальний капітал, ефективність управління та соціальна згуртованість.

Отож, індекс глобальної конкурентоспроможності вимірюється одразу кількома міжнародними організаціями, які мають різні концепції та підходи до оцінювання, а також надають перевагу різним показникам.

Корелюючи теоретичні основи з практичними аспектами, ми можемо стверджувати, що у дискусії про конкурентоспроможність тривалий час домінували концепції цінової (вартісної) конкурентоспроможності. Нещодавні приклади включають зусилля Німеччини, спрямовані на відновлення конкурентоспроможності через обмеження заробітної плати та втрату конкурентоспроможності в Південній Європі після різкого підвищення цін. Деякі політики та ЗМІ все ще схильні ототожнювати конкурентоспроможність із низькими витратами, незважаючи на те, що все більше літератури свідчить, що надмірне наголошення на витратах може призвести до оманливих політичних висновків принаймні для багатих країн. Теоретично дохід фірми залежить не від заробітної плати, а від середніх витрат (витрати, поділені на випуск продукції), а короткостроковий випуск визначається граничними витратами (зміни витрат, понесені «останньою» одиницею продукції). Це означає, що всі види витрат, а не тільки витрати на оплату праці, а також продуктивність є релевантними для життєздатності фірм, галузі чи країни в цілому. В однорідних галузях витрати на одиницю продукції мають вирішальне значення, і будь-яка фірма з більшими витратами на одиницю зазнає збитків. На гетерогенних ринках з вертикальною диференціацією продукції фірми можуть співіснувати з різними витратами, якщо якість або споживча оцінка продукції відрізняються в однаковій мірі [17].

Структура економіки дозволяє оцінити якісну конкурентоспроможність сьогодні, а також ймовірні майбутні можливості. Конкурентна перевага конкретної фірми має вирішальне значення для довгострокового виживання окремих фірм, і її можна створити та підтримувати інноваціями, набутими навичками та вміннями. Розвинені індустріальні країни з вищими доходами, зможуть конкурувати в довгостроковій перспективі в галузях, де прибутковість

вища через деяку вертикальну гетерогенність, наприклад, різноманітність продукції та конкуренцію в якості. Таким чином, фірми в країнах з високим рівнем доходу мають кращі позиції в довгостроковій перспективі, якщо їхня торгова позиція заснована на провідних технологіях чи навичках працівників, а не на дешевій робочій силі, фізичному капіталі чи енергії. У галузях, які не мають таких переваг, виробництво може бути втрачено через нових недорогих конкурентів. Оскільки інновації зазвичай приносять ренту, прибуток вищий у галузях, які керуються технологіями та інтенсивними кваліфікаціями; оскільки інновації процесів і продуктів створюють попит, темпи зростання будуть вищими в галузях, де важливі інновації, висока кваліфікація, якісна конкуренція та нові характеристики продукту (наприклад, екологічний вміст). ВЕФ застосовує вісім класифікацій для оцінки якісної конкурентоспроможності у виробництві та експорті (рис. 1.1).

Рисунок 1.1 Вісім класифікацій ВЕФ для оцінки якісної конкурентоспроможності у виробництві та експорті

Джерело: побудовано за [24].

Для структури виробництва він використовуємо дані про додану вартість, які доступні лише для членів ЄС. Для торгівлі він в першу чергу використовує дані про експорт, які поширюються на Швейцарію, США, Японію та Китай [27].

Конкурентоспроможність результатів розглядається у нових перспективах. Традиційно аналіз конкурентоспроможності результатів вивчає ВВП на душу населення, а також рівень зайнятості та безробіття. Більш широкі методологічні оцінки також включають дефіцит бюджету, державний борг і дефіцит поточного рахунку.

Однак покращення фіскального або зовнішнього балансу не є самоціллю; скоріше, це обмеження, яке стає обов'язковим, якщо дефіцит постійний. Визначення конкурентоспроможності як «здатності країни, регіону чи місцевості досягати цілей за межами ВВП» вимагає індикаторів щодо цілей за межами ВВП і, враховуючи цілі проекту WWW for Europe, особливо показників, які є корисними для оцінки прогресу в соціоекологічній трансформації, ВЕФ об'єднує показники в три напрями «конкурентоспроможності за новими перспективами»: рівень доходу, соціальний рівень та екологічний. Хоча цілей за межами ВВП, які пов'язані зі зростанням економічного потенціалу та нарощенням конкурентоспроможності, багато, варто зосередитись на цих трьох напрямках.

Що стосується показників, які характеризують рівень доходу, то основоположним в даному контексті буде з ВВП на душу населення. Методика розрахунку цього макроекономічного показника базується на витратному методі, доходах та виробничому підході. В контексті розрахунку за витратами слід зазначити не врахування амортизації, яка є витратою, яка не сприяє добробуту, що призводить до чистого національного доходу. Окрім того, ми переходимо до рівня домогосподарства та вивчаємо чистий наявний дохід домогосподарства після сплати податків і соціальних трансфертів. На кінцевому етапі ми переходимо від доходу до споживання і розглядаємо кінцеве споживання домогосподарств.

Соціальний аспект містить показники, які характеризують результати соціально-економічних систем країн з точки зору ризику бідності, розподілу

доходів та безробіття. Оцінюються такі фактори показниками, основними з яких є:

- рівень ризику бідності після соціальних трансфертів, як у загальній вибірці, так і серед літніх громадян (віком 65 років і старше);
- вплив соціальних трансфертів, розрахований як різниця між рівнями бідності до та після трансфертів;
- нерівність доходу ;
- рівень безробіття серед молоді та рівень тривалого безробіття;
- гендерний розрив у зайнятості, що вимірюється як різниця між рівнями зайнятості чоловіків і жінок.

Екологічний аспект в сучасному світі стає все більш важливим у контексті міжнародної конкурентоспроможності країн. Перехід до сталого розвитку та збереження природних ресурсів стають ключовими факторами визначення успіху країни на міжнародному ринку. Нижче подано деякі аспекти, які відіграють важливу роль в екологічному аспекті міжнародної конкурентоспроможності:

Стандарти екологічної безпеки: країни, які встановлюють високі стандарти екологічної безпеки для виробництва та обслуговування, можуть вигравати на міжнародному ринку завдяки поліпшеному сприйняттю своїх товарів і послуг як екологічно безпечних.

Використання відновлюваних ресурсів: компанії та країни, які активно використовують відновлювані джерела енергії та інші відновлювані ресурси, можуть бути більш конкурентоспроможними у світлі зростаючого попиту на екологічно чисті технології та продукцію.

Споживча свідомість: зростаюча екологічна свідомість споживачів призводить до змін в їхніх вподобаннях. Країни, що виробляють екологічно чисті товари, можуть здобувати перевагу на ринку.

Екологічні інновації та дослідження: країни, що інвестують у наукові дослідження та розвиток в галузі екологічних технологій та інновацій, можуть стати лідерами у виробництві передових, екологічно чистих рішень.

Законодавчі стимули: законодавчі заходи та стимули, спрямовані на зменшення викидів та покращення екологічної ситуації, можуть позитивно впливати на конкурентоспроможність країни.

Кругова економіка: заохочення кругової економіки, в якій матеріали та ресурси використовуються максимально ефективно та уникати відходів, може позитивно впливати на міжнародну конкурентоспроможність країн.

Адаптація до змін клімату: країни, що активно адаптуються до змін клімату та впроваджують заходи для зменшення свого впливу на навколишнє середовище, можуть забезпечити стабільність та ефективність свого господарства в умовах змін.

Врахування екологічних аспектів у стратегіях розвитку та виробництва може сприяти покращенню конкурентоспроможності країн у глобальному масштабі, а також сприяти сталому розвитку та збереженню природних ресурсів.

Щодо екологічних результатів, то вони вимірюються такими показниками як [17]:

- продуктивність ресурсів, тобто вироблення продукції на одиницю вхідних матеріалів;
- інтенсивність викидів парникових газів: тонн вуглекислого газу (CO₂) та азоту;
- обсяг оксидів, що викидаються на ВВП або жителя;
- енергоємність виробництва;
- частка електроенергії, виробленої з відновлюваних джерел енергії.

Отже, національна конкурентоспроможність в наш час це дуже комплексний показник, який оцінює одразу кілька глобальних груп показників держави та через це досить чітко дає змогу оцінити рівень її успіху в економічному, екологічному та соціальному контексті.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ТА ОЦІНКА ТЕНДЕНЦІЙ ТА ТРЕНДІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПРОВІДНИХ КРАЇН СВІТУ

2.1. Оцінка тенденцій у забезпеченні конкурентоспроможності в сучасних умовах

Конкурентоспроможність окремих економік належить до питань, які часто обговорюються серед експертів, оскільки вона тісно пов'язана та відображає економічну ситуацію в різних країнах.

Глибокий економічний спад, викликаний COVID-19, як і раніше, має глибокі економічні і соціальні наслідки. Після спалаху пандемії рівень безробіття швидко зріс у більшості розвинутих країн, а рівень бідності знову почав зростати, відкатуючи назад здобутки, досягнуті за останні кілька десятиліть. Згідно з останніми оцінками, економічна криза і криза в галузі охорони здоров'я, викликані COVID-19, призвели до того, що в 2020 році від 88 до 115 мільйонів людей опинилися в крайній бідності. Якщо подивитися на втрати робочого часу, з якими стикається світова економіка, то за розрахунками до кінця 2020 року в світі було втрачено 245 мільйонів робочих місць з повною зайнятістю, що становить втрату виробничого потенціалу 8,6% світової робочої сили. Криза також виявила недоліки існуючої інфраструктури і політики, починаючи від систем соціального захисту і закінчуючи охороною здоров'я [3].

Були прийняті безпрецедентні заходи фіскальної, грошово-кредитної та регуляторної політики, які забезпечили домогосподарствам і підприємствам надзвичайну підтримку доходів і грошових потоків, при цьому уряду розгорнули на цю підтримку по всьому світі близько 12 трильйонів доларів США з початку глобальної пандемії. Оскільки в ряді країн термін дії існуючих заходів підтримки починає спливати, вкрай важливо провести структурні реформи, які можуть підтримати економіку по мірі її переходу на шлях відновлення. Може виникнути

спокуса розглянути зростання ВВП, який спостерігається в ряді економік, як знак швидкого відновлення. Однак шлях до повного економічного відновлення буде довгим, асиметричним і асинхронним в різних країнах, і їм можна буде активно керувати і управляти для досягнення оптимальних результатів для продуктивності, людей і планети.

Сприятливе економічне середовище охоплює як формальні, так і неформальні інститути; комунальні послуги та інфраструктуру, такі як транспорт, енергетика, водопостачання і телекомунікації; а також рамкові умови, встановлені грошово-кредитної і фіскальної політикою і, в більш широкому сенсі, державними фінансами. В умовах загострення соціальної та економічної поляризації і загрози зміни клімату економічні основи, створені добре функціонуючими інститутами, стабільним макроекономічним середовищем і високоякісною інфраструктурою, будуть мати вирішальне значення. Однак якість сприятливих умов в країні необхідно буде оцінювати не тільки за її здатності підтримувати ріст і продуктивність, але і по здатності трансформувати економіку для досягнення цілей в області охорони навколишнього середовища і загального процвітання.

Ринки є будівельними блоками функціонуючої економіки: конкурентні ринки часто виробляють товари і послуги, що задовольняють велику різноманітність людських потреб, та пропонують їх за найвигіднішими цінами. Однак бувають випадки, коли ринки не дають найкращих результатів, особливо при наявності концентрованої ринкової влади, неповної інформації або зовнішніх факторів.

Наприклад, глобальна фінансова криза 2008 року показала, що ринки неефективні, коли у підприємства є стимул збільшувати свою схильність до ризику, оскільки воно не несе усіх витрат, пов'язаних з цим ризиком. У таких випадках для запобігання або виправлення цих помилок потрібні нормативні акти та державне втручання. За останні десятиліття не тільки знизилася ефективність у міру появи нових джерел ринкової влади і зовнішніх факторів,

але і неспроможність ринків самих по собі сприяти забезпеченню стійкості і цілям інтеграції, а пандемія посилила деякі з цих тенденцій.

Фінансові системи після кризи 2007-2008 років стали більш стійкими, але як і раніше мають деякі джерела нестабільності, в тому числі підвищені ризики корпоративного боргу і невідповідності ліквідності, і вони недостатньо інклюзивні. Фінансова криза 2008-2009 років змусила політиків ввести нові правила і макропруденціальну політику. Завдяки цим заходам фінансові системи зміцнилися у всьому світі (рисунок 2.1). Підштовхуючи банки до скорочення частки позикових коштів, збільшення капіталізації та скорочення непрацюючих кредитів, банки вийшли з фінансової кризи сильнішими і в цілому в 2019 році були здоровішими, ніж останні 12 років [34]. Протягом того ж періоду банки, підтримувані гнучкою грошово-кредитною політикою, пом'якшили умови кредитування, надавши кращий доступ до капіталу як великим фірмам, так і МСП. Наприклад, у Сполучених Штатах і великих країнах Європи все більше число кредитних менеджерів повідомляли про пом'якшення стандартів надання бізнес-кредитів у період з 2008 по 2018 рік.

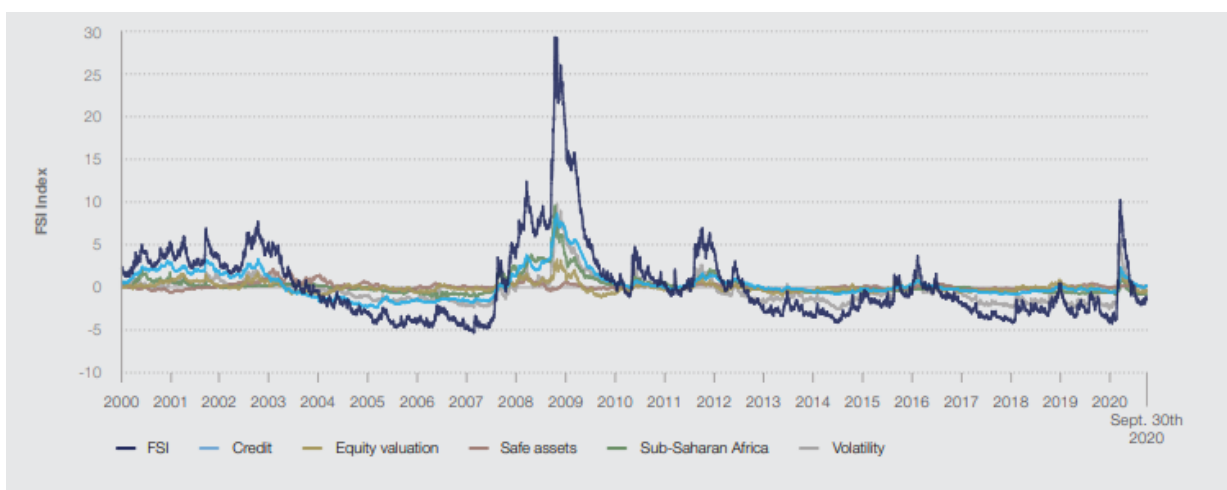

Рисунок 2.1 Еволюція глобального фінансового сектору, березень 2000 року – вересень 2020 року

Джерело: [26].

Вільна грошово-кредитна політика і легший доступ до кредитів, з одного боку, пішли на користь економіці, але, з іншого боку, породили нові проблеми. По-перше, низькі ставки знизили стимули для моніторингу та стандарти кредитування. У результаті за останні кілька років корпоративний борг зріс, що може стати проблемою у зв'язку з кризою COVID-19. За даними МВФ, корпоративний борг, схильний до ризику, в 2019 році вже був високим у системоутворюючих країнах, включаючи Сполучені Штати, Великобританію та Китай. Хоча банки навчилися швидше вирішувати проблеми з поганими кредитами, і більшість банків залишаються добре капіталізованими, під час кризи COVID-19 декілька банків наблизилися до «мінімального рівня капіталу». Другою проблемою, зумовленою надмірно м'якою грошово-кредитною політикою, є волатильність фондового ринку і невідповідність між ринковими цінами і фундаментальними показниками. Ціни втрачають свою сигнальну роль і створюють стимули для відволікання коштів від інвестицій (наприклад, НДДКР, людський капітал, нові об'єкти, боротьба з забрудненням) у бік короткостроковий прибутку, такий як великомасштабні викупи на відкритому ринку. Крім того, мільйони домашніх господарств як і раніше позбавлені доступу до фінансових послуг і кредитів. Наприклад, згідно з дослідженням МВФ щодо доступу до фінансових ресурсів, у більшості країн Африки на південь від Сахари на 100 000 осіб припадає менше чотирьох банківських відділень, в той час як у більшості європейських і північноамериканських країн їх налічується від 20 до 50. Навіть в країнах з розвинутою економікою деякі громади значно відсторонені від фінансових послуг: наприклад, в Сполучених Штатах майже половина чорношкірих американських домогосподарств не мають банківських рахунків або мають недостатні банківські рахунки, у порівнянні з приблизно 20% білих американських домогосподарств.

У країнах з розвинутою економікою спостерігається тенденція до збільшення концентрації ринку, при цьому спостерігається великий розрив у продуктивності і прибутковості між провідними компаніями і всіма іншими в кожному секторі. Лідери бізнесу в країнах з розвинутою економікою оцінюють,

що в середньому ступінь домінування на ринку значно зросла з 2008 року. Ці тенденції тривають кілька десятиліть [21]. Наприклад, є свідчення того, що ринкова влада США почала зростати в 1980-х роках, коли націнки зросли на 40 процентних пунктів, а норми прибутку зросли з 1% від продажі до 8% в період з 1980 по 2014 рік, головним чином за рахунок перерозподілу на користь вже високооплачуваних фірм. У цьому контексті спалах пандемії COVID-19, ймовірно, посилить концентрацію, оскільки це може змусити невеликі і тендітні компанії піти з ринку або втратити частку ринку в деяких секторах і посилити тенденцію «переможець отримує все» в інших секторах, скорочуючи простір для інновацій і нових учасників, а також потенційно знижуючи вигоду для споживачів. Інновації також стали концентрованими. Лише жменька країн генерує основну масу нових винаходів за підтримки декількох невеликих або регіональних новаторів. Більшість інших країн продукують лише незначні інновації або місцеву адаптацію існуючих технологій. За останні 20 років велика різниця в інноваціях між країнами не зменшилися. Лише п'ять країн сьогодні спільно генерують понад 70% світової патентної активності, а 10 провідних країн генерують понад 85% світових патентів (рис. 2.2).

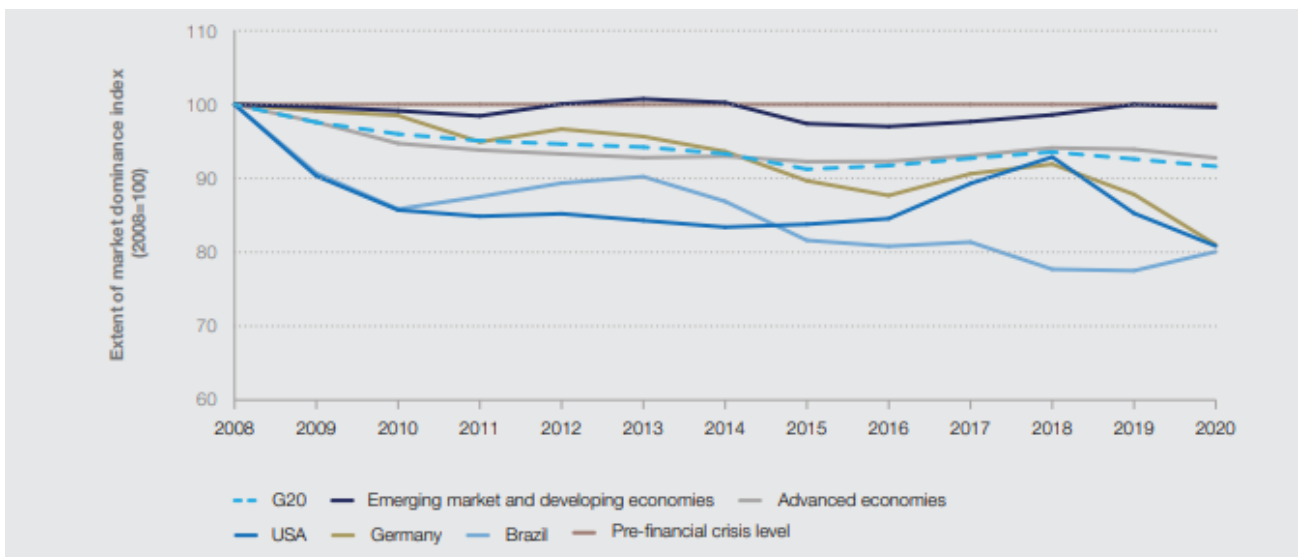

Рисунок 2.2 Тенденції в ступені домінування на ринку, окремі національні економіки і економічні групи, 2008-2020 роки

Джерело: [33].

Ці рівні концентрації залишаються на місці протягом останніх 20 років, за винятком Китаю і Кореї (рис. 2.3). Географічний розподіл інновацій також підкреслює великі відмінності в інноваціях всередині країни. Таким чином, інноваційна діяльність у переважній більшості відбувається в мегаполісах, залишаючи сільські райони позаду. Це ще більше збільшує розрив у продуктивності між провідними компаніями та іншими і призводить до того, що економіка стає все більш поляризованою і нерівною.

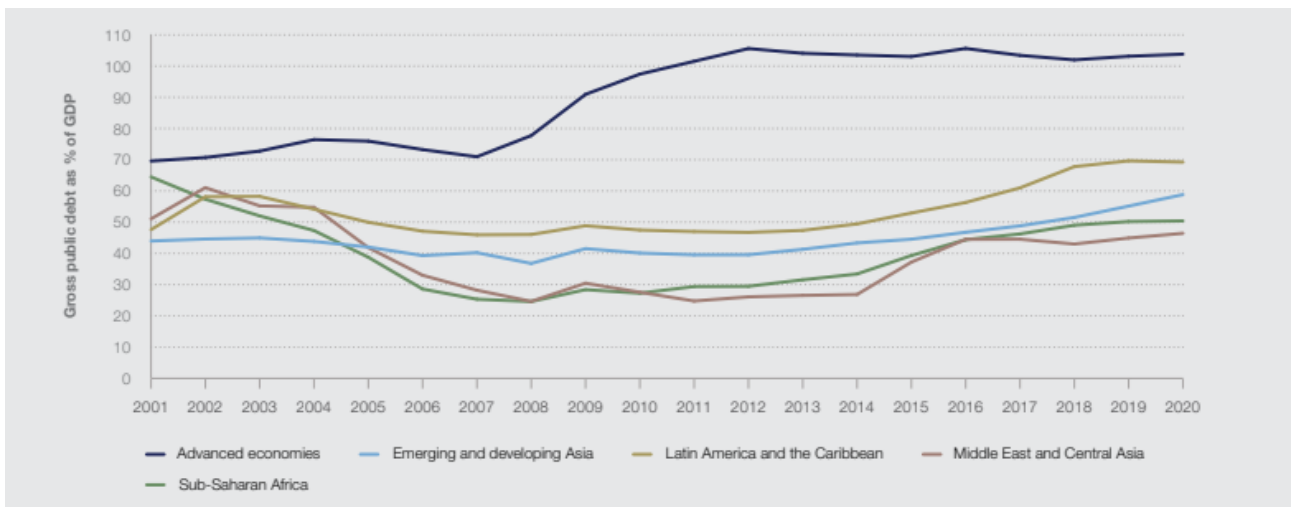

Рисунок 2.3 Динаміка співвідношення рівня державного боргу до ВВП у різних економічних вибірок, 2001-2020 роки

Джерело: [33].

Надзвичайні та стимулюючі заходи довели і без того високий державний борг, який продовжував зростати, до безпрецедентного рівня і це на тлі зміни податкової бази. Безумовною є важливість підтримання бюджетної дисципліни та макроекономічної стабільності в роки стрімкого зростання стає очевидною під час структурних криз, коли витрати державного сектора мають вирішальне значення для підтримки економіки на плаву. Рівень заборгованості вже був високим до кризи у порівнянні з минулими десятиліттями. У розвинених країнах зусилля по реагуванню на глобальну фінансову кризу 2008 року і повільне зростання дозволили зберегти рівень заборгованості по відношенню до ВВП лише на 20% вище, ніж до 2008 року. В країнах що розвиваються співвідношення

боргу до ВВП збільшилася на 10-15% з моменту закінчення сировинного суперциклу у 2014 році (рисунок 2.3).

Оскільки деякі країни вступили в кризу охорони здоров'я з і без того високим рівнем заборгованості та уповільненим зростанням, бюджетний простір частково скоротив обсяг програм дефіцитних витрат. Це ще більше ускладнюється зміною і частковим скороченням податкової бази через уповільнення зростання, перерозподілу прибутку транснаціональними фірмами і відносно низького рівня прогресивності оподаткування домашніх господарств порівняно з минулим. Зростаючий тягар державного боргу створює нові проблеми для майбутнього зростання, потенційні проблеми прийнятності рівня заборгованості і фінансової нестабільності, особливо в країнах, що розвиваються [15]. Це також кидає виклик існуючим податковим системам і вимагає перегляду податкових структур. Крім того, в країнах, де довіра до інститутів знижується, можуть виникнути сумніви в ефективності державних витрат на великі суми, що мобілізуються для стабілізації економіки в умовах нинішньої кризи.

2.2. Аналіз трендів та факторів змін у міжнародному рівні конкурентоспроможності

Ми живемо в доволі нестабільний час, головною повісткою для глобальної економіки наразі є відновлення після пандемії та викликаної нею кризою. І оцінка рівню зміни глобальної конкурентоспроможності може показати як світу вдається з цим справлятися, та чи здатна криза трохи змінити світоустрій. І одним з перших індексів для аналізу було обрано глобальний індекс сталої конкурентоспроможності.

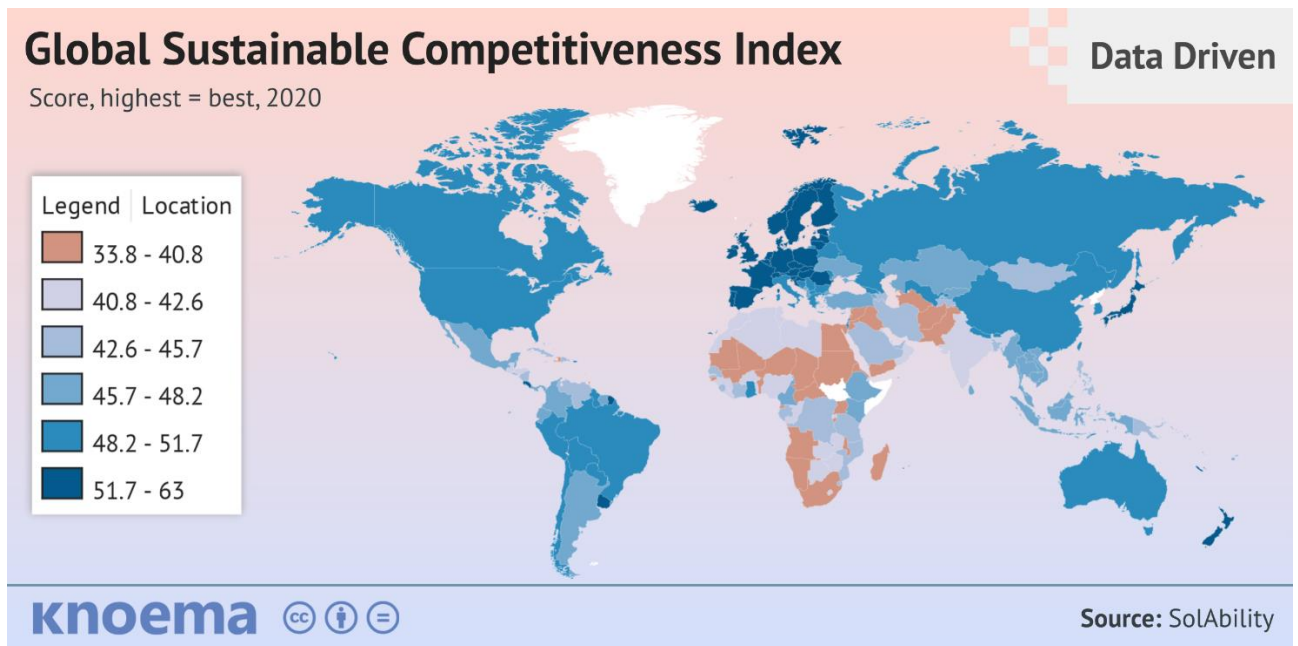

Рисунок 2.4 Глобальний індекс конкурентоспроможності країн за 2020 рік
Джерело: [34].

Основними моментами за 2020-2021 стало те що:

- Скандинавія продовжує очолювати рейтинг: Швеція лідирує за індексом стійкої конкурентоспроможності, за нею йдуть усі інші скандинавські країни.
- Лише дві країни в Топ-20 не є європейськими: – Японія на 13 місці та Нова Зеландія (14). 21 слідує Південна Корея.
- Китай займає 32 місце – дуже сильний за інтелектуальним капіталом, але низький за природним капіталом
- США посідають 30 місце, займаючи особливо низькі показники ефективності використання ресурсів та соціального капіталу, що потенційно може ще більше підірвати глобальний статус США в майбутньому
- Німеччина займає 8 місце, Великобританія – 17. Бразилія – 49, Росія – 51, Україна – 66, Індія – 130.
- Деякі з найменш розвинених країн мають значно вищий рейтинг GSCI, ніж можна було б передбачити (наприклад, Непал, Гайана, Лаос, Беліз, ...)
- Азійські країни (Південна Корея, Японія, Сінгапур і Китай) лідирують за індексом інтелектуального капіталу – основою інновацій. Однак досягнення

стійкого процвітання потенційно скомпрометовано обмеженнями природного капіталу та збільшенням споживання ресурсів.

- Рейтинг індексу соціального капіталу очолюють країни Північної Європи (Скандинавії), що є результатом економічного зростання в поєднанні з загальноновизнаним соціальним консенсусом.

Згідно з рейтингом конкурентоспроможності від IMD, країни Західної Європи лідирують у рейтингу 2021 року, що відображає стійкість економік перед обличчям глобальної кризи охорони здоров'я COVID-19.

Швейцарія зайняла перше місце вперше за 33-річну історію світового рейтингу конкурентоспроможності IMD, і це в році який відображав вплив пандемії COVID-19 на економічну конкурентоспроможність [3].

Швеція зайняла друге місце (порівняно з 6-м минулого року), а Данія — третє (2-е місце в 2020 році) у результаті зміни, завдяки яким європейські економіки пережили кризу охорони здоров'я краще, ніж більшість інших регіонів. До п'ятірки найкращих увійшли Нідерланди (також 4-е місце минулого року), за якими йде Сінгапур. Сінгапур опустився з першого місця, яке він займав протягом попередніх двох років.

Одна з ключових тенденцій, які ми виявили за результатами цього року, полягає в тому, що держави, які створили собі значний економічний буфер до пандемії, були кращими у боротьбі з кризою, незважаючи на рівень їх зараження. Хоча Швейцарія повільно боролася з пандемією, вона не поставила під загрозу її майбутнє економічне зростання, оскільки країна дотримувалася дисциплінованої фінансової стратегії, не витрачаючи занадто багато.

Економічна сила, незважаючи на високий рівень зараження, також проявляється на позиціях Сполучених Штатів, які зберегли свою позицію на 10 - му місці, і Сполученого Королівства, яке піднялося на одне місце до 18 -го.

Сінгапур з яким Швейцарія дуже часто конкурує за перше місце значно постраждав на економічному рівні під час світової пандемії, оскільки в основі його стабільності лежала залежить від експорту та імпорту послуг, мобільності людей.

Швейцарія користується перевагами європейської країни, проте насправді не є членом в Європейському Союзі. Проте всі країни Європи продовжують позитивну тенденцію, яка вперше була помічена ще в минулорічному рейтингу.

Китай, продовжуючи знижувати рівень бідності та розвиваючи інфраструктуру та освіту, зміцнює можливість просування в рейтингу, але все ж Китай не входить у десятку найбільш конкурентоспроможних економік, незважаючи на його розмір та потенціал зростання ВВП. Але це те, що означає конкурентоспроможність - процвітання, а не обов'язково зростання.

Цього року до рейтингу була додана Ботсвана (61-е місце).

Загалом команда Всесвітнього центру конкурентоспроможності IMD відзначила такі тренди в усьому світі:

- Інновації є основою довгострокової продуктивності, проте освіта, наука та інші фактори стимулюють до створення продуктивної робочої сили та досліджень (Швейцарія, країни Північної Європи та Сінгапур займають перші позиції за цим фактором).

- Розвинені в цифровому відношенні економіки, які плавно перейшли до «роботи з дому», процвітали порівняно зі своїми аналогами. (Сінгапур лідирує, за ним йдуть Нідерланди, Швеція, Фінляндія та США).

- Інфраструктура охорони здоров'я також вплинула, і в ній переважають багаті країни з потужною соціальною мережею (Швейцарія, країни Північної Європи та Сінгапур займають провідні позиції) .

І, на кінець, варто перейти до аналізу індексу конкурентоспроможності від Всесвітнього економічного форуму.

Об'єднання показників GCI на регіональному рівні виявляє значні відмінності як у середніх рівнях конкурентоспроможності між регіонами, так і в дисперсії результатів у межах регіонів. Результати показують, що країни Східної Азії та Тихоокеанського регіону (17 країн) досягають найвищого медіанного бала (73,9) серед усіх регіонів, за якими йдуть Північна Америка та Європа (70,9, на основі 39 країн). Проте у країнах Східної Азії та Тихоокеанського регіону розрив у конкурентоспроможності між найгіршими та найкращими виконавцями

значно більший (34,7), ніж у Північній Америці та Європі (28,9). Це свідчить що незважаючи на те що багато країн Східної Азії та Тихого океану пройшли довгий шлях, щоб підняти свою конкурентоспроможність до високого рівня, є кілька країн, які повинні розвиватися швидше, щоб подолати свої прогалини. Наприклад, порівнюючи найнижчі результати у Тихому океані та Східній Азії, Європі, Північній Америці, оцінка Лаосської НДР (50,1) залишається приблизно на 5 пунктів нижчою, ніж у Боснії та Герцеговини (54,7). Близький Схід і Північна Африка, Латинська Америка і Карибський басейн, а також країни Африки на південь від Сахари мають подібні рівні дисперсії в показниках конкурентоспроможності. Контрасти часто різкі навіть у межах субрегіонів: у ЄС загальний бал конкурентоспроможності Німеччини (81,8) на 20 пунктів вищий, ніж у Греції (62,6) або між двома сусідніми країнами. Наприклад, є приблизно 20 балів між показниками GCI Домініканської Республіки (58,3) і Гаїті (36,3), між Колумбією (62,7) і Венесуелою (41,8), а також між Таїландом (68,1) і Камбоджею (52,1).

Найнижчим показником регіону є країни Африки, які розташовані південніше Сахари (46,3), де 17 з 34 економік, які охоплені дослідженням GCI, входять до 20 країн з найнижчими показниками у світі. Проте багато країн цього регіону покращили свою конкурентоспроможність цього року, дозволивши Африці на південь від Сахари стати одним із найбільш прогресуючих регіонів (+2,3%). Як показано на рисунку 2.5, лише Близький Схід і Північна Африка покращилися швидше, ніж Африка на південь від Сахари, тоді як Східна Азія і Тихий океан йдуть за ним, продовжуючи тенденцію до зростання.

З іншого боку, Європа та Північна Америка є одними з найбільш повільних регіонів у світі. Хоча цей регіон включає чимало країн з розвинутою економікою, які вже досягли високої конкурентоспроможності, це не повинно викликати самовдоволення, і як розвинені, так і країни, що розвиваються, повинні постійно покращувати свою продуктивність за допомогою певних структурних та організаційних реформ.

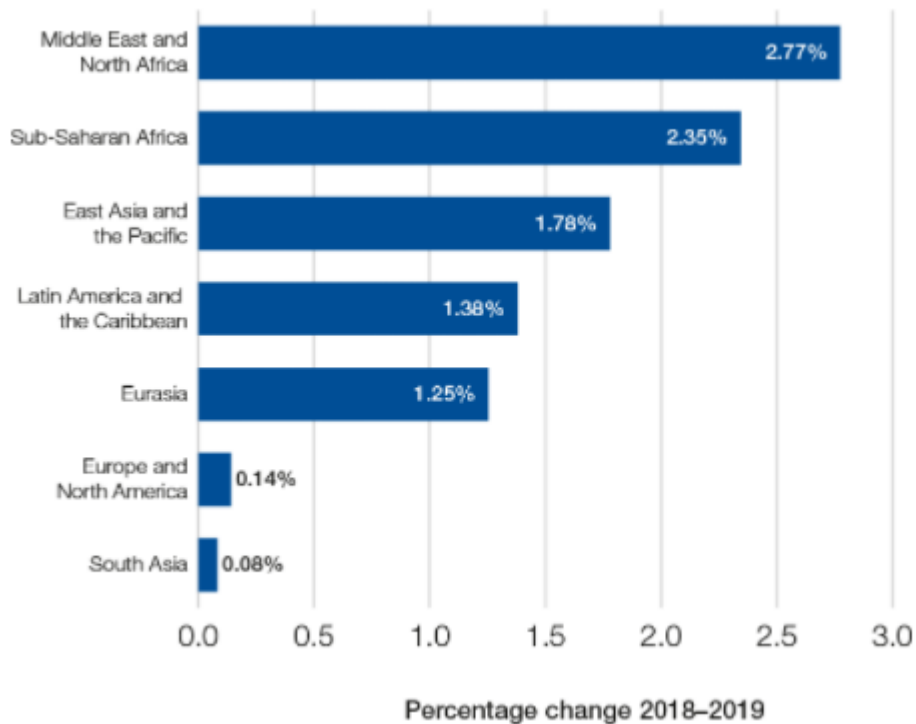

Рисунок 2.5 Зміна середніх показників конкурентоспроможності за регіонами у 2018-2019 рр.

Джерело: [28].

Отже, глобальна криза призвела до певних ротацій країн за рейтингом конкурентоспроможності, що спричинено різним впливом пандемії та різною змогою держав адаптуватися до нових економічних умов.

На разі спостерігається послідовна ерозія інститутів у різних регіонах, включаючи ослаблення системи стримувань і противаг та зниження прозорості. Добре функціонуючі формальні і неформальні інститути мають вирішальне значення як для керівництва довгостроковим економічним прогресом, так і для забезпечення ефективних короткострокових заходів реагування на кризу. Дані опитування керівників компаній свідчать про те, що лідери бізнесу бачать значне погіршення важливих характеристик інституційної якості за останнє десятиліття. Сприйняття незалежності судових органів знизилося приблизно на 4,6% в країнах G20 після Глобальної фінансової кризи (рис. 2.6).

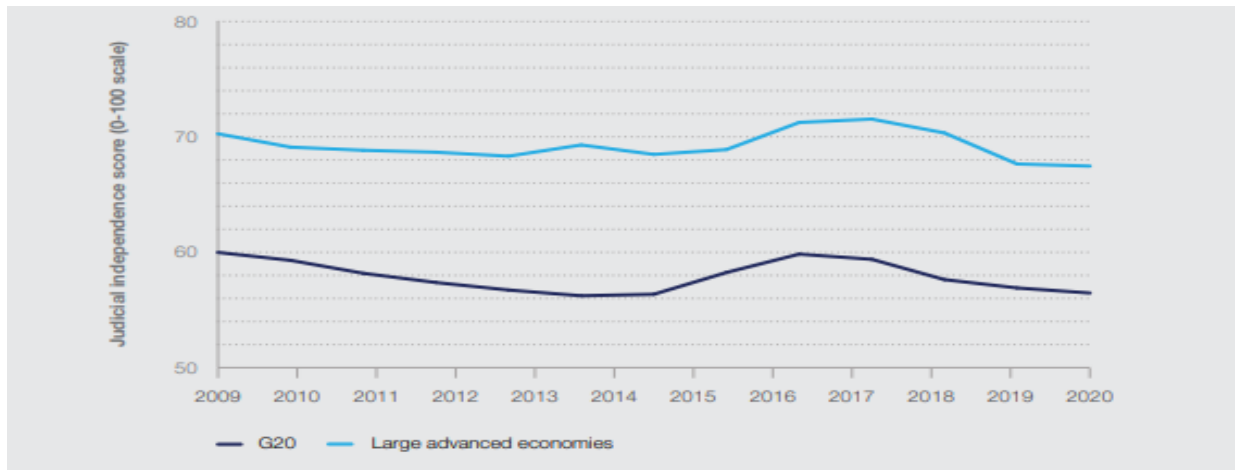

Рисунок 2.6 Тенденції в рівні незалежності судів в країнах G20 та в розвинутих економіках, 2009-2020 роки

Джерело: [33].

Аналогічним чином, показник ефективності правової бази у оскарження нормативних актів, який вимірює ступінь, в якій компанії можуть ефективно вирішувати спори з державними органами, знизився на 7,9% у країнах G20 з 2009-2020 років, що зображено на рисунку 2.7.

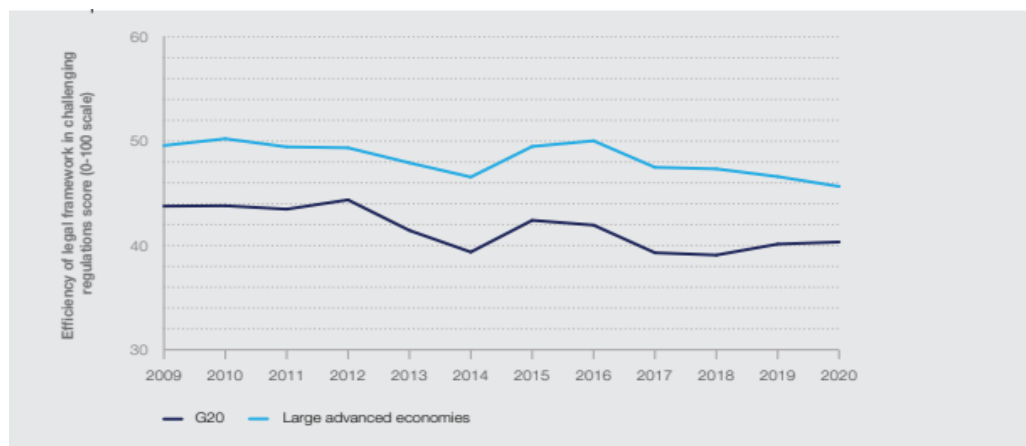

Рисунок 2.7 Динаміка можливостей відстоювання позицій бізнесу проти держави в країнах G20 та в розвинутих економіках, 2009-2020 роки

Джерело: [32].

Другим аспектом інституційної якості, в якому сприйняття бізнес-лідерів у всьому світі залишається стабільно низьким або знижується, є прозорість. Наприклад, в деяких розвинених країнах спостерігається тенденція до зниження

здоров'я і володіли потрібними навичками і здібностями. Цінність людського капіталу реалізується на ринку праці через продуктивну зайнятість, і він розвивається за рахунок утворення протягом перших двох десятиліть життя індивіда, а також за рахунок інвестицій в навчання у середині кар'єри. Нарешті, набір попередніх умов вирівнюють стимули між працівниками та підприємствами та підтримання тісного взаємозв'язку між оплатою праці і продуктивністю, мерітократія в оплаті праці та професіоналізація в управлінні фірмами в якості попередніх умов для підвищення продуктивності праці. Проблеми, пов'язані з пандемією COVID-19, підтвердили необхідність вийти за рамки простого надання базового доступу до освіти і охорони здоров'я.

Також необхідно перейти до активної політики на ринку праці і ділової практики, які інтегрують в освіту та охорони здоров'я з можливостями професійної підготовки в середині кар'єри, які відповідають потребам ринку праці, системам соціального захисту в періоди перебоїв у роботі та практикою управління персоналом, що ґрунтується на заслугах.

Брак талантів стає більш вираженим, що підкріплюється застарілими системами освіти. За останнє десятиліття розвиток людського капіталу в країнах з розвинутою економікою сповільнився, хоча ряд країн вклали кошти в базову модернізацію систем освіти і професійної підготовки. В розвинених країнах і тих, що розвиваються, як і раніше, великий розрив у кадрах, місцеві системи освіти все більше застарівають, а міжнародна мобільність має обмеження. Наприклад, порівняно з 2008 роком здатність імпортувати талановитих фахівців знизилася на 17% у країнах з розвинутою економікою і на 12% у країнах з економікою, що формується. Адекватність місцевих систем середньої освіти для задоволення потреб у працевлаштуванні оцінюється в 59 балів (зі 100) в країнах з розвинутою економікою і 42 бали (з 100) в країнах з економікою, що формується і розвивається. У ряді великих економік в останні роки спостерігалися тенденції до зниження адекватності набору навичок випускників (серед них Індія, Південна Африка,

Сполучені Штати і Німеччина), в той же час як інші країни, такі як Корея, Саудівська Аравія, Туреччина і Китай, покращили свої оцінки.

Аналогічним чином, адекватність вищої освіти для задоволення потреб у працевлаштуванні оцінюється на рівні 68 балів (зі 100) в країнах з розвинутою економікою і 55 балів (зі 100) в країнах з формується і розвивається. У сукупності ці цифри за останні роки практично не змінилися. Системи вищої освіти, які оцінюються як найбільш підходящі для задоволення потреб роботодавців, - це системи Швейцарії (82), Сінгапуру (79), Фінляндії (79) і Чилі (71). На відміну від цього, такі країни відстають: Ефіопія (37), Індія (39), Бразилія (45), Японія (59), Італія (62) та Сполучене Королівство (63).

Танзанія і Китай знаходяться в числі найбільш прогресуючих країн, в той час як в Індії, Ефіопії та Сполучених Штатах спостерігається найбільший спад. В результаті здатність знаходити кваліфікованих працівників знизилася в країнах з розвинутою економікою на 7% порівняно з 2016 роком, в той же час як в країнах що розвиваються вона покращилася на 3%. Як показано на рисунку 2.9, лідери бізнесу в різних географічних регіонах продовжують повідомляти про труднощі при пошуку працівників, які можуть заповнити вакансії на своїх підприємствах.

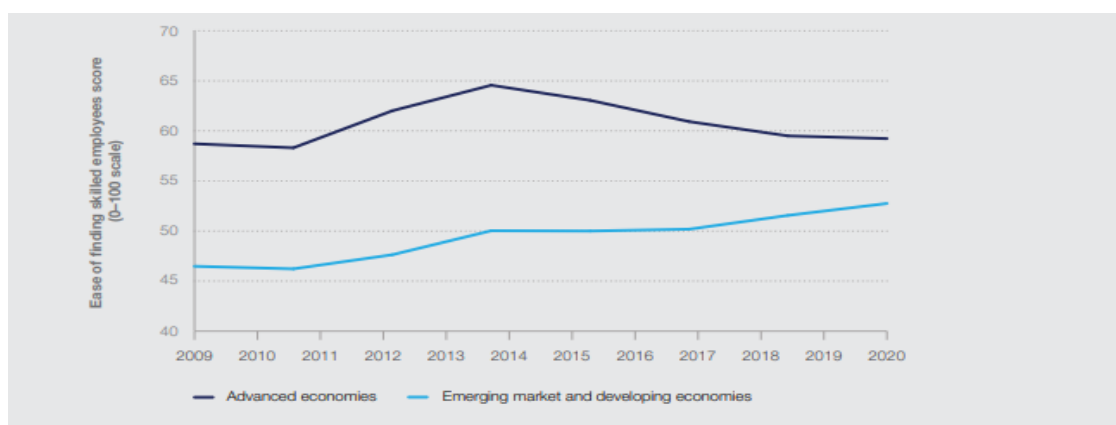

Рисунок 2.9 Тенденції в галузі полегшення пошуку кваліфікованих співробітників в країнах з розвинутою економікою та країнах, що розвиваються, 2009-2020 роки

Джерело: [32].

Відкритість торгівлі і міжнародне пересування людей мають тенденцію до зниження після фінансових криз. Країни відреагували на глобальну фінансову кризу 2009 року поступовим посиленням протекціонізму як з точки зору торгівлі та інвестицій, так і у відношенні пересування людей. Аналогічна тенденція простежується і з точки зору легкості найму іноземної робочої сили. Після фінансової кризи 2009 року більшість країн поступово посилили міграційну політику, обмеживши доступ компаній до міжнародного кадрового резерву. В результаті керівники підприємств як в розвинених, так і в країнах що розвиваються повідомили, що в 2009-2010 роках наймання іноземної робочої сили став значно складніше і з тих пір залишався на більш низькому рівні. Близько в 30 країнах з 141 покритих ГКЛ, залучення іноземної робочої сили стало значно складніше, ніж це було в 2008 році, в тому числі в Австрії, Швейцарії, Данії, Італії, Ісландії, Сінгапуру, Сполученого Королівства та Швеції (серед розвинутих країн), і Індія, Південна Африка, Ботсвана, Колумбія і Перу (серед країн з економікою, що розвивається).

Отож, криза викликана пандемією Covid-19 досить помітно відобразилась на звичному світовому порядку. Одні країни краще справились з викликами та змогли менше відчувати наслідки вірусу та локдаунів, іншим прийшлося куди важче. Одна, очевидно що вірус та економічна криза змогли перевірити які країни здатні забезпечити своїм громадянам безпеку в кризовій ситуації та мали стабільну економіку, а які кинули їх на призволяще та й самі сильно похитнули свої позиції у міжнародних рейтингах конкурентоспроможності.

2.3. Оцінка рівня конкурентоспроможності України в сучасних умовах

В сучасних умовах перед Україною постала дилема вибору, яка полягає у або в перетворенні у бідну сільськогосподарську державу зі слабким внутрішнім

ринком, створенням продукції з низькою доданою вартістю, нестабільною соціальною та політичною ситуацією, експортом сировинноорієнтованих товарів, високим рівнем безробіттям, продовжує спостерігатися диференціація населення за доходами та скороченням його чисельності; або максимально зосередити усі наявні ресурси, науковий потенціал, досвід у військово-оборонній промисловості, резерви і зусилля на підвищенні конкурентоспроможності економіки, збереженні власної національної ідентичності та економічної індивідуальності на основі глобалізації. «На превеликий жаль, після здобуття незалежності Україна не спромоглася істотно підвищити свій рівень конкурентоспроможності» [9]. Це можна прослідити наприклад по динаміці зміни індексу конкурентоспроможності WFE в порівнянні з регіональними показниками, що зображено на рис. 2.10.

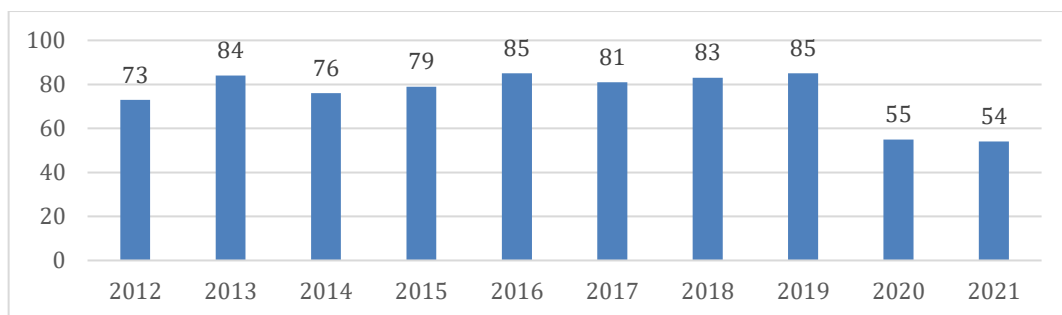

Рисунок 2.10 Динаміка рейтингу України за індексом конкурентоспроможності за 2012-2021 рр.

Джерело: [6].

Найвищий рейтинг Україна мала у 2020-2021 рр. (54 позиція серед 121 країни), найгірший – у 2016 та 2019 рр. (85 із 132). Покращення рейтингу нашої країни у 2014-2015 роках зумовлені тим, що кількість країн, які брали участь у дослідженні була меншою. Крім того варто зазначити, що індекс GCI для переважної більшості країн пострадянського простору, які досліджувались у рейтингу, значно зріс.

Одним з основних показників рівня конкурентоспроможності є ВВП на душу населення, який показує рівень споживання на душу населення і сильно

корелює з добробутом у країні. І в Україні цей показник є надзвичайно нестабільним. Після потужної кризи 90их років була досить непогана тенденція до росту, проте вона закінчилася з світовою фінансовою кризою 2008 року, що досить болюче відобразилось на економіці України. Після цього йшло відновлення до 2014 року, де різка зміна політичної і зовнішньої ситуації в країні знову відкотила економіку назад [20].

Динаміку українського ВВП на душу населення можна простежити за графіком, що зображений на рисунку 2.11.

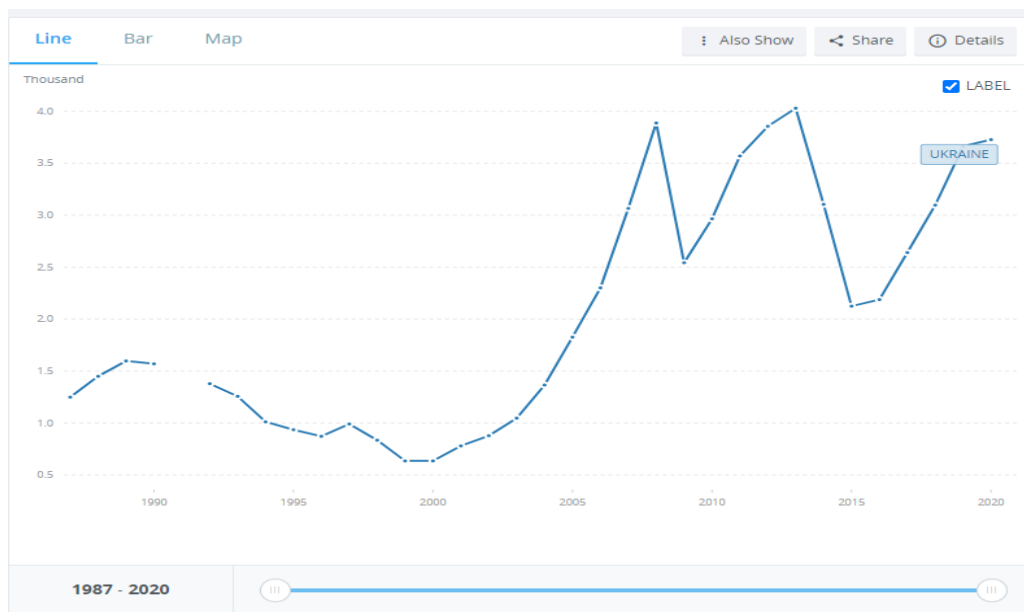

Рисунок 2.11 Динаміка ВВП на душу населення в Україні, 1987-2020 рр.

Джерело: [33].

Взагалі, у 1992 році в світі сформувалися відносно стійкі моделі економічного зростання всіх країн, але темпи їх зростання принципово відрізняються. 25% найбідніших країн збільшили величину ВВП на душу населення з 1,6 тисячі доларів до максимального рівня – 3,9 тисячі доларів. Середньорічний абсолютний приріст цього показника склав 96 доларів. У той же час 25% самих багатих країн змогли досягти середньорічного зростання майже в 671 долар. Перевищення в 7 разів темпів зростання в розвинених країнах свідчить про те, що інноваційні економіки стрімко випереджають інші країни.

На рисунку 2.12 приведені порівняння у тенденціях ВВП на душу населення в Україні та інших регіональних країнах.

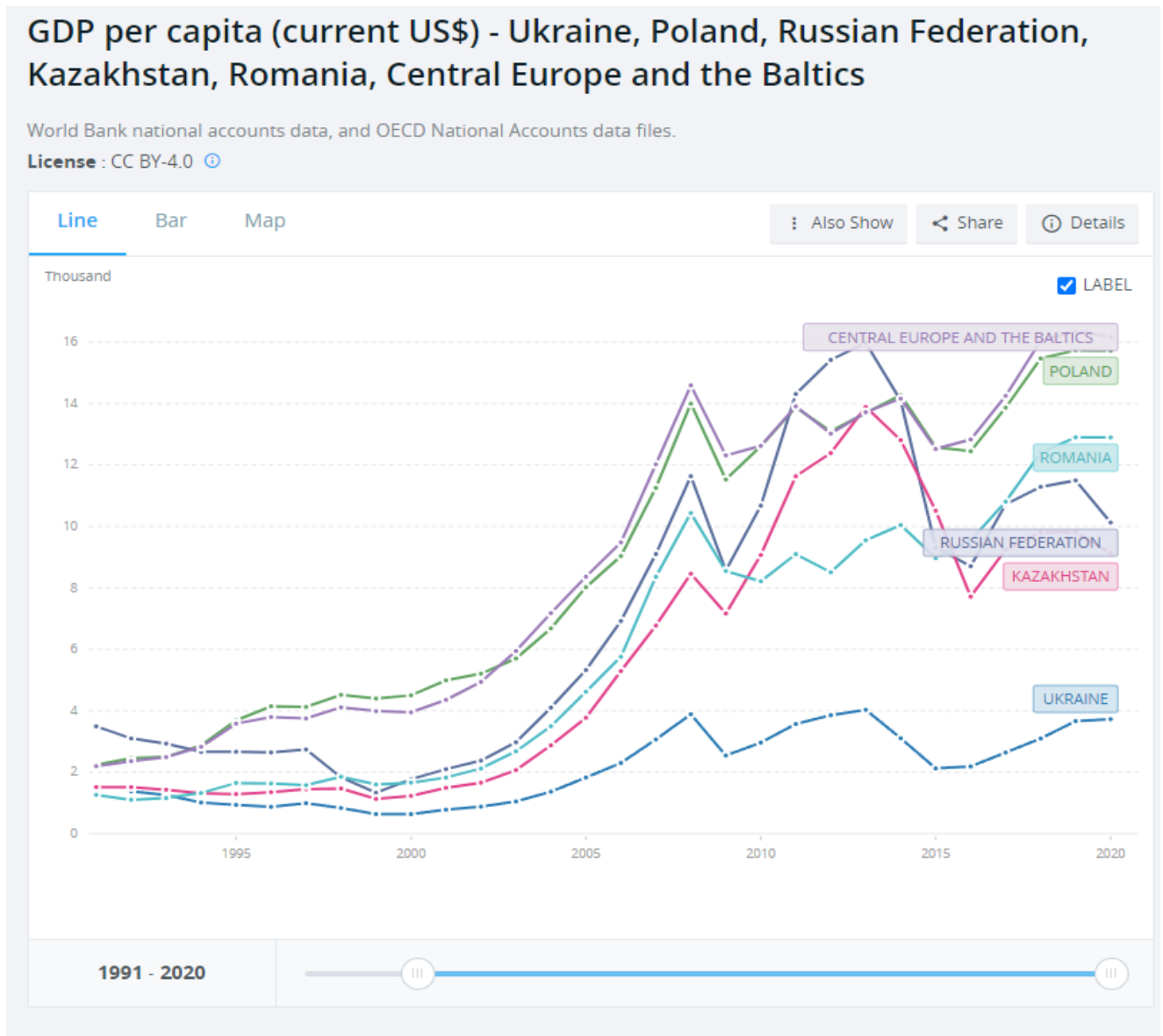

Рисунок 2.12 Динаміка ВВП на душу населення в країнах східної Європи та пострадянських країнах

Джерело: [32].

Як бачимо, на фоні інших досить схожих країн Україна стала явним аутсайдером. Згідно з прогнозами Світового банку, щорічне зростання ВВП України складе в середньому лише 1% до 2050 року, особливо в умовах військової агресії. Ситуація виглядає критичною, оскільки навіть характерні для розвинених економік щорічні темпи зростання ВВП на рівні 2-4% не здатні

суттєво змінити конкурентні позиції України у світі не тільки в середньостроковій, але і в довгостроковій перспективі.

«Жодного разу Україна не потрапила до іншого рейтингу, який також відображає рівень конкурентоспроможності країни і визначає перспективи її зміни, – світового індексу промислової конкурентоспроможності (Global Manufacturing Competitiveness Index, GMCI)», який щорічно готується компанією «Deloitte» і Радою з конкурентоспроможності США і в який входять 40 країн світу» [22]. Згідно його результатів, промислове виробництво продовжує відігравати провідну роль в розвитку глобальної економіки. Високотехнологічні галузі фактично формують глобальний виробничий ландшафт у більшості країн з розвинутою економікою і, як виявляється, можуть запропонувати чіткий шлях для досягнення або підтримки конкурентоспроможності. Звіт сфокусовано на дослідженні шести основних країн: США, Китай, Японія, Німеччина, Південна Корея та Індія, на частку яких сукупно припадає 60% світового загального промислового виробництва у структурі ВВП. Це є свідченням значного впливу даних країн на глобальні тенденції промислового виробництва. Варто зазначити, що за роки незалежності Україна фактично «розгубила» свій промисловий потенціал. Відсутність наукових досліджень та інвестицій, не ефективне використання й відсутність модернізації призвели до практично втраченої авіаційної, космічної промисловості, інших видів машинобудування, деяких секторів хімічної промисловості. «Наша країна демонструє не тільки низькі темпи зростання промисловості (індекс промислової продукції за 2016 р. становив 15 +2,8 % на тлі падіння у попередні чотири роки), а й неефективну структуру промислового виробництва, що збільшує вразливість багатьох галузей до викликів та обмежень на зовнішньому та внутрішньому ринках [16, с. 77]». Так, частка промисловості в структурі валової доданої вартості (ВДВ) знизилася з 54 % у 1991 р. до 21% - у 2020 р, що можна прослідкувати на рисунку 2.13.

Рисунок 2.13 Динаміка частки промисловості в структурі валової доданої вартості, 1991-2020 рр.

Джерело: [32].

Зростання частки сільського господарства не здатне повною мірою компенсувати втрати від скорочення частки промисловості. У довгостроковому періоді зосередження зусиль на розвитку аграрного сектору, особливо на виробництві й експорті сировини або «звичайних» продуктів харчування, як це не парадоксально, не тільки сприятиме економічному зростанню, але й, призводитиме до сповільнення (а то й відставання) економічного розвитку й падіння добробуту населення. Переконливим доказом цього є ситуація ряду країн Латинської Америки (наприклад, Перу), окремих країн Африки та Азії.

Країна, що володіє високим потенціалом і здатна увійти у групу розвинутих країн на початку 90 -х років, за останні роки значно знизила свою конкурентоспроможність. Основними причинами зниження конкурентоспроможності української економіки і, отже, рівня її добробуту є наступні:

По – перше, нераціональна структура української економіки (понад 54% продукції припадає на невиробничі галузі, які не створюють доданої вартості,

більше 12% – на сільське господарство і тільки 33% - на промисловість, будівництво і інформацію)

По-друге, низький рівень технологічного та інноваційного розвитку. На перший погляд, Україна має ряд конкурентних переваг в області інновацій за підсумками 2017 року. Україна зайняла 25 – е місце в рейтингу доступності вчених і інженерів, 52 – е-по патентах РСТ і 60-е-за якістю науково-дослідних установ (WEF, 2017). Україна володіє значним науково-технічним потенціалом, відомими науковими школами та видатними науковими досягненнями , зосередженими в академічних, університетських і промислових областях. У той же час показник наукоємності ВВП України (частка витрат на впровадження наукових досліджень і розробок у ВВП) знизився майже вдвічі в 2010-2017 роках і становить 20% від цього середнього показника по ЄС.

По-третє, нераціональна структура експорту (більше двох третин експорту становлять сировина та продукція з низьким рівнем переробки та низькою доданою вартістю) та імпорту (продукція з високим рівнем переробки та високою доданою вартістю). Згідно зі Статистикою Організації Об'єднаних Націй з торгівлі сировинними товарами, частка експорту високотехнологічних товарів з України в структурі експорту сировинних товарів становила приблизно 3% на 2004-2014 роки (ООН, 2016). Сировина та продукти первинної переробки як і раніше домінують в українському експорті, а прибутки від продажу залежать від поточної економічної кон'юнктури на світових ринках. З цієї причини Україна мала негативне сальдо торгівельного балансу у 2008-2017 роках (без урахування 2014-2015 років), що відображено на рис. 2.14. Коментуючи рис 2.14, ми можемо спостерігати поступальний тренд щодо нарощення експорту та імпорту товарів і послуг за аналізований період, навіть незважаючи на військову агресію 2014 року та пандемію 2019р. Стосовно торгівлі товарами, то тут ситуація відображає зазначені кризи і характеризується хвилеподібним трендом (рис. 2.15).

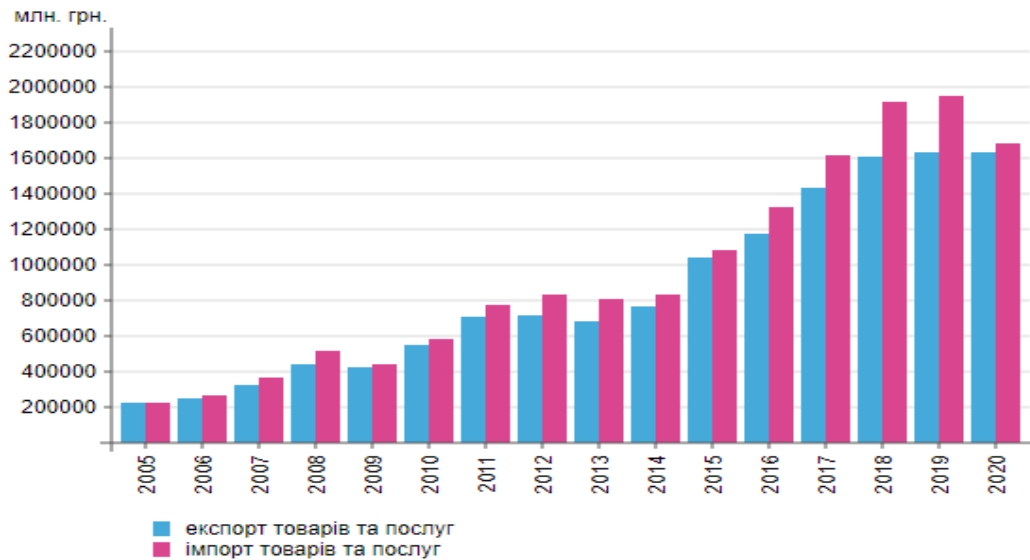

Рисунок 2.14 Динаміка експорту та імпорту товарів та послуг України у 2005-2020 рр.

Джерело: [5].

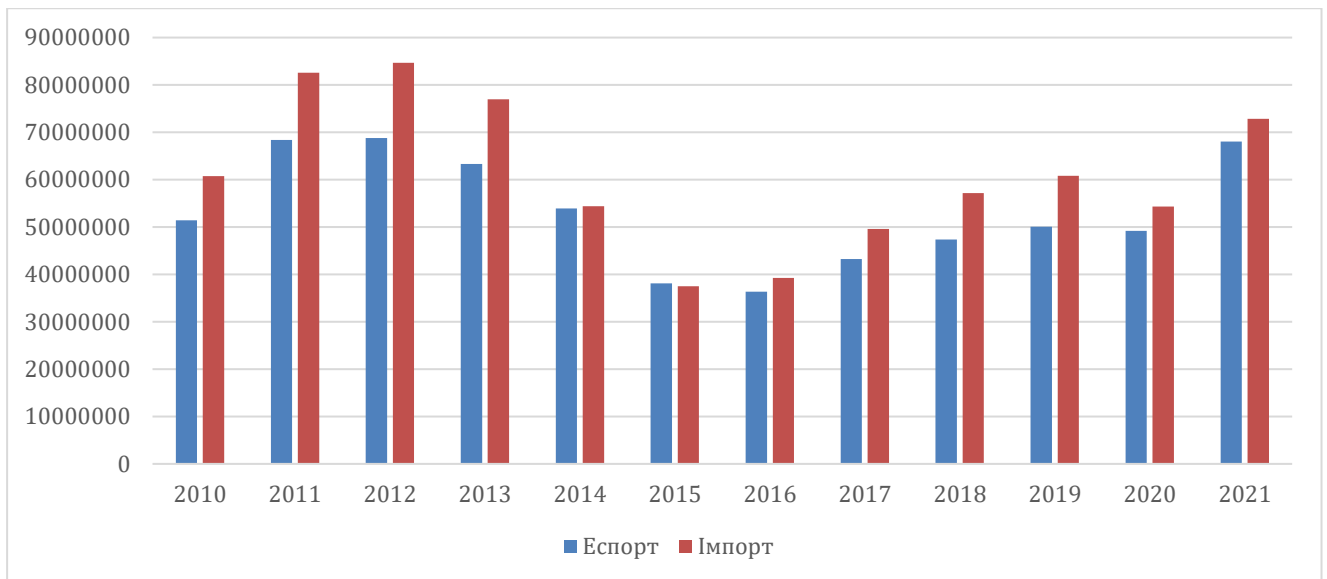

Рисунок 2.15 Обсяги зовнішньої торгівлі товарами України у 2010-2021 рр.

Джерело: складено за [5].

По-четверте, високий рівень інфляції та девальвації національної валюти. Ці показники прямо впливають на рівень добробуту населення, адже цінність грошей та зарплат на пряму залежить саме від того, що можна на них купити. Після 2014 року відбулася потужна девальвація гривні і розпочався стрімкий ріст інфляції. Через це реальні доходи населення та рівень життя відчутно

зменшились. Ріст інфляції продовжується і в 2021 році, великою мірою через кризу викликану пандемією коронавірусу. Тенденції девальвації національної валюти та рівню інфляції в країні зображено на рисунку 2.16.

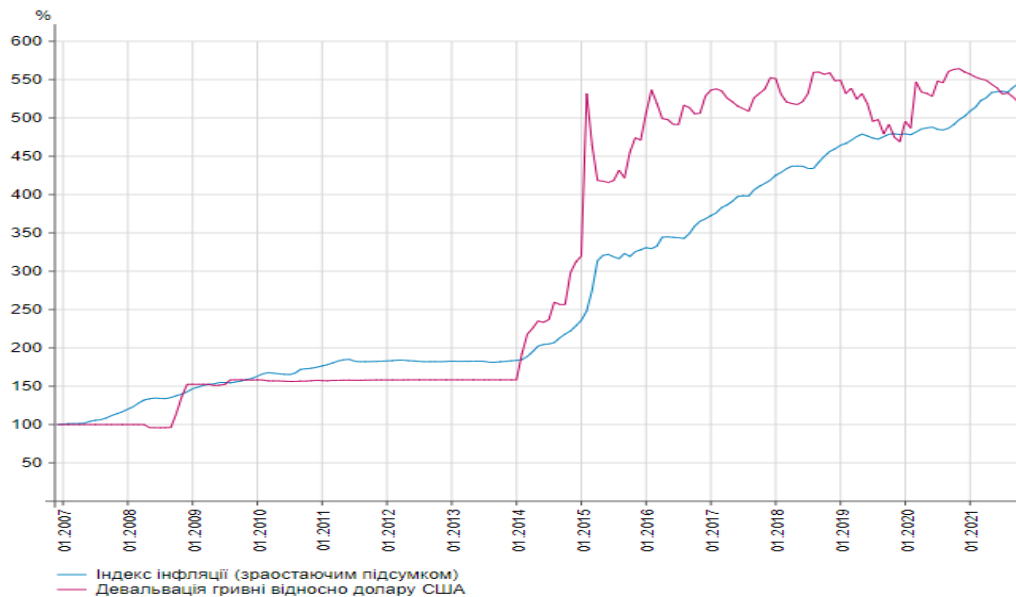

Рисунок 2.16 Динаміка індексу інфляції в Україні та девальвації гривні у 2007-2021 рр.

Джерело: [22].

По-п'яте, зростаючий розрив між людським потенціалом і здатністю до самореалізації. З одного боку, в Україні дуже багато талантів. Згідно з Глобальним індексом людського капіталу 2017 (WEF, 2017), Україна зайняла 24-е місце серед 130 країн; згідно з Глобальним індексом талантів 2015 року, Україна зайняла 42-е місце серед 60 країн і входить в ТОП-10 цього рейтингу за якістю університетської освіти (WEF, 2018). З іншого боку, утримати таланти в країні складно із-за дефіциту можливостей для самореалізації на внутрішньому ринку. Не лише дослідники, а також успішні підприємці і талановиті молоді люди, кожен з яких може в значній мірі сприяти розвитку української економіки, регулярно емігрувати з країни. Таким чином, можна зробити висновок, що Україна відстає навіть від інших пострадянських країн в найближчому майбутньому, якщо нинішні тенденції збережуться і якщо ефективні реформи не реалізуються.

РОЗДІЛ 3

ПЕРСПЕКТИВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОЖНОСТІ КРАЇН В СУЧАСНИХ УМОВАХ

3.1. Стратегічний підхід до забезпечення міжнародної конкурентоспроможності країн в сучасних умовах

Забезпечення міжнародної конкурентоспроможності країн в сучасних умовах вимагає комплексного та стратегічного підходу, оскільки економічна та соціальна динаміка постійно змінюються.

На нашу думку ключовими елементами стратегічного підходу можуть бути такі структурні елементи, що відображені на рис. 3.1.

Рисунок 3.1 Ключові елементами стратегічного підходу забезпечення міжнародної конкурентоспроможності країн

Джерело: складено автором.

Коментуючи рис. 3.1 зробимо акцент на найбільш важливих аспектах у забезпеченні міжнародної конкурентоспроможності. З позиції інноваційного зростання та технологічного прогресу в основі забезпечення конкурентоспроможності лежить сприяння дослідженням і розвитку, створення

стимулів для інновацій та впровадження новітніх технологій. Як наслідок цей сегмент виступає ключовим елементом у розвитку високотехнологічних галузей та підтримці стартапів. Сприяє створенню конкурентних переваг такий дотичний напрям як освіта та розвиток робочої сили. Інвестиції у вищу освіту, навчання та розвиток навичок працівників, забезпечення висококваліфікованої робочої сили є ключовим чинником конкурентоспроможності як в сучасних умовах так і в перспективі.

Створення сприятливого бізнес-середовища, спрощення адміністративних процедур, боротьба з корупцією та покращення регуляторної політики для підтримки підприємництва, розвиток та підтримка якісної інфраструктури, такої як транспорт, енергетика, зв'язок та інші, що забезпечують ефективність виробництва та логістику та формують базу для реалізації експортного потенціалу та нарощення конкурентоспроможності окремих суб'єктів господарювання та країни в цілому. В свою чергу сприяння експортній діяльності, яка базується на розробці стратегій збільшення експорту та підтримка компаній у виході на міжнародні ринки здійснюється на основі залучення інвестицій. Привертання інвестицій, як внутрішніх, так і зовнішніх, сприяє розвитку економіки та модернізації підприємств.

Екологічна стійкість та ресурсна ефективність, що спрямовані на раціональне використання ресурсів та енергії, враховують аспекти сталого розвитку та екологічної стійкості для забезпечення довгострокової конкурентоспроможності. Глобальна співпраця з іншими країнами та міжнародними організаціями для обміну ідеями, технологіями та досвідом дає змогу поглибити рівні співпраці та створити відповідне середовище для реалізації конкурентних переваг.

Заключним елементом є розвиток цифрової економіки, який базується на впровадженні цифрових технологій та створення цифрової інфраструктури для поліпшення ефективності виробництва та підвищення конкурентоспроможності.

Цей стратегічний підхід має враховувати специфіку кожної країни та орієнтуватися на її потенціал та виклики, а також враховувати світовий контекст,

що швидко трансформується та змінюється. Ключовим елементом успіху є відданість влади, бізнес-середовища та громадян до впровадження та підтримки стратегічних ініціатив.

3.2. Особливості забезпечення конкурентоспроможності України у післявоєнний період

Оцінка рівня конкурентоспроможності України та пропозиції щодо його нарощення включає аналіз різноманітних факторів, які визначають ефективність економіки та здатність країни конкурувати на світовому ринку. Нижче подано кілька підходів та критеріїв, які можна використовувати для забезпечення та нарощення конкурентоспроможності України:

Дослідження та рейтинги, такі як ті, що проводяться Всесвітнім економічним форумом (WEF), Міжнародним інститутом розвитку менеджменту (IMD), банком World Bank, дають комплексну картину конкурентоспроможності країни. Визначення позицій України за кожним показником та відповідна розробка інструментарію по вирішенню вузьких місць, дає змогу покращити загальне значення індексу міжнародної конкурентоспроможності нашої держави та відповідно отримати додаткові ресурси для відбудови у післявоєнний період.

Аналіз економічних показників, таких як ВВП, темпи зростання, інфляція, рівень безробіття та інші, може дати уявлення про стан економіки країни та її здатність конкурувати, а розгляд інноваційної активності, витрат на дослідження і розвиток, кількість патентів та інші індикатори інновацій можуть свідчити про здатність країни до технологічного розвитку та відповідного потенціалу науково зростання.

Оцінка бізнес-середовища включає в себе фактори, такі як легкість створення бізнесу, рівень корупції, правова стабільність та інші аспекти, які впливають на підприємництво, а рівень освіти населення, доступність

висококваліфікованих працівників та інші фактори, пов'язані з ринком праці, грають важливу роль у конкурентоспроможності. Саме результативні дії влади, спрямовані у ці сегменти і призвели до покращення рейтингу нашої країни в Інтегральному індексі конкурентоспроможності у 2019 та 2020 роках.

Оцінка якості інфраструктури, включаючи транспорт, енергетику, зв'язок та інші аспекти, може вказати на здатність країни забезпечити ефективність виробництва та логістику, а врахування екологічних аспектів та ступеня стійкості країни до викликів стосовно середовища лежать в основі конкурентоспроможності та подальшого економічного зростання України.

Оцінка конкурентоспроможності варіюється залежно від вибраного методу, і часто використовують комбінацію різних підходів для отримання комплексного розуміння. У цьому контексті важливо враховувати, що конкурентоспроможність є динамічним поняттям, і вона може змінюватися з часом.

Саме з цієї причини перед Україною стоїть складне завдання використати всі свої потенційні можливості для прискорення економічного зростання. Щоб підвищити свою конкурентоспроможність, будь якій необхідно зробити декілька важливих кроків:

- створити реальну (а не формальну) програми підвищення конкурентоспроможності української економіки на основі заходів по відновленню промисловості і розвитку сфери послуг;
- перейти від сировинної моделі економічного розвитку до інноваційних моделей;
- відновити високотехнологічні галузі та виробити нові, засновані на формуванні потужного науково-технічного та інноваційного потенціалу;
- підвищити якість ділового середовища, дотримання створених правил гри і розвиток культури підприємництва;
- зробити поступовий перехід до політики нео-протекціонізму;
- стати орієнтованою на пріоритетний розвиток платоспроможного внутрішнього ринку;

- розробка цифрових та ІТ-технологій;
- розвиток сфери послуг, особливо інтелектуальних-інтенсивні;
- перетворити соціальний капітал на основний виробничий ресурс поряд зі знаннями та інформацією в пануючу форму власності і багатства;
- створити сприятливі умови для збереження в країні «мізків».

Для забезпечення конкурентоспроможності національної економіки необхідно зосередитися не тільки на власних, але й програмних орієнтирах розвинених країн світу. Отже, однією із передумов виходу України на висококонкурентоспроможний шлях розвитку є дослідження та використання провідного досвіду інших розвинених країн в реалізації політики нарощення конкурентоспроможності економіки.

З метою реалізації стратегії підвищення конкурентоспроможності України було розроблено концепцію Державної програми підвищення конкурентоспроможності національної економіки. Метою розроблення концепції Державної програми щодо підвищення конкурентоспроможності національної економіки є формування нових концептуальних засад як інструменту реалізації економічної політики Уряду України – довгострокової програми, розроблення та реалізація якої дозволить вирішити декілька актуальних задач, а саме: «підвищити конкурентоспроможність економіки України, активізувати інноваційно-інвестиційну складову розвитку із позитивним впливом на структурні процеси у реальному секторі економіки та в розширенні перспективної складової «економіки на базі знань», чим забезпечити динамічне економічне зростання із підвищенням рівня та якості життя населення» [13].

«Одним із напрямів підвищення конкурентоспроможності економіки України є посилення факторів, які забезпечують пряме підвищення ефективності виробництва і перехід до інновативного та сталого розвитку. Виходячи з цього у концепції Державної програми підвищення конкурентоспроможності національної економіки України пропонується дев'ять основних складових

підвищення конкурентоспроможності економіки України, згрупованих у три факторні групи [19]»:

Група 1. Фундаментальні: забезпечення макроекономічної стабільності; підвищення рівня ефективності державного управління; розвиток інфраструктури (нарощування транзитного потенціалу держави); розвиток людського капіталу та покращання якості трудових ресурсів; модернізація та оновлення основних фондів; повна трансформація системи управління рухомим складом автомобільного, авіаційного, залізничного, морського та річкового транспорту, використання інформаційно-комунікаційних технологій).

Група 2. Покращення ефективності включає підвищення технологічного рівня виробництва та ефективності використання; розвиток підприємництва; розвиток фінансових ринків; паливно-енергетичних ресурсів в тому числі на засадах сталого розвитку (розвиток нових форм взаємодії підприємств – зі створенням численних інноваційних та екоінноваційних кластерів; запровадження європейських принципів державного ринкового нагляду за додержанням вимог щодо безпеки продукції та послуг; розвиток експортного потенціалу та імпортозаміщення).

Група 3. Посилення інновативності та забезпечення сталого розвитку: «стабілізація і поліпшення екологічного стану території України з метою переходу до сталого (екологічно збалансованого) розвитку, впровадження екологічно збалансованої системи природокористування; посилення інноваційної складової розвитку» [16].

Також, ще одним фактором який необхідно подолати для підвищення рівню конкурентоспроможності є корупція. Після 2014 року Україна залишилась однією із найбільш корумпованих країн світу та зайняла 142-гу позицію зі 175. Для того, аби в Україні відбулися реальні антикорупційні зміни, Transparency International закликає уряд, парламент та президента зробити п'ять негайних кроків [19]:

1. «Належним чином запуснути роботу нових антикорупційних органів, ухваливши зміни до антикорупційних законів та передбачивши необхідні ресурси на створення інституцій та добір кваліфікованих кадрів.

2. Невідкладно ухвалити розроблене експертами законодавство про повну прозорість фінансів політичних партій та виборчих кампаній.

3. На основі прийнятої Антикорупційної стратегії України розробити деталізований план дій уряду у сфері протидії корупції, до виконання якого залучити широку громадськість та медіа.

4. Забезпечити реальне розкриття даних державних реєстрів, передусім реєстру нерухомості та земельного кадастру.

5. Розпочати регулярні перевірки публічних службовців на доброчесність, у тому числі через зіставлення їх стилю життя із задекларованими майном і статками [21]».

Інша очевидна причина зниження конкурентоспроможності України в міжнародних рейтингах пов'язана із нестабільною політичною ситуацією та зі повномасштабним вторгненням росії. Оскільки військові протистояння призвели до масштабних руйнувань, пошкодження інфраструктури, відтоку працездатного населення, до постійного зниження загальноекономічних показників, руйнування критичної інфраструктури, зниження виробництва, це все негативно позначається на майбутніх рейтингах міжнародної конкурентоспроможності України і без вирішення цього питання доволі важко рухатися вперед.

ВИСНОВКИ

Отже, міжнародна конкурентоспроможність не є звичайним економічним показником та має багато своїх особливостей. Ключовими з них є відсутність чіткого єдиного визначення поняття «національна конкурентоспроможність», що породжує існування багатьох хоч і в цілому подібних тлумачень, а також те що вочевидь невизначений показник досить складно виміряти, і, як і з тлумаченням поняття, в світі існує кілька способів оцінки рівня конкурентоспроможності держави. Особливо в останній час досить сильно поширився дискусії про те, що має визначати індекс конкурентоспроможності в першу чергу та чому віддавати пріоритет: економічним показникам держави, чи тому наскільки вона здатна забезпечити гідне життя та безпеку своїм громадянам, при цьому не забуваючи про екологію.

В наш насичений на події час, індекс національної конкурентоспроможності також неможливо назвати чимось постійним та стабільним. В умовах пандемії кожна країна повела себе по різному, як і по ставленню до своїх громадян, так і в контексті перевірки на міцність економіки світовою кризою та надзвичайними заходами у вигляді локдаунів. Також цікаві і доквідні показники та тенденції, що відображують певні проблеми в світовій економічній системі які скоріше лише погіршились від пандемії, а не виникнули з нею. Національна конкурентоспроможність як комплексна характеристика ефективності та успішності країни на міжнародному ринку, базується на ряді факторів та складових, які визначають, наскільки успішно країна може конкурувати з іншими на світовій арені. Основними складовими, що формують національну конкурентоспроможності, можуть бути економічна продуктивність, інфраструктура, регулювання та інституції, інновації та дослідження, якість робочої сили, підприємницька активність, споживчий ринок, міжнародна торгівля, соціальна стабільність та якість життя.

Для України питання національної конкурентоспроможності є болючим та гострим. Ми традиційно займаємо аутсайдерські позиції в кожному з рейтингів,

по сусідству з біднішими країнами Азії, Південної Америки чи Африки, але ніяк не з країнами Європи. Причин та факторів що призвели до такої ситуації є досить багато, але головне що має зробити наша країна для виходу з цієї ситуації це створити чітку державну програму та план дій для покращення ситуації.

Найвищий рейтинг Україна мала у 2020-2021 рр. (54 позиція серед 121 країни), найгірший – у 2016 та 2019 рр. (85 із 132). Покращення рейтингу нашої країни у 2014-2015 роках зумовлені тим, що кількість країн, які брали участь у дослідженні була меншою. Крім того варто зазначити, що індекс GCI для переважної більшості країн пострадянського простору, які досліджувались у рейтингу, значно зріс.

З позиції інноваційного зростання та технологічного прогресу в основі забезпечення конкурентоспроможності лежить сприяння дослідженням і розвитку, створення стимулів для інновацій та впровадження новітніх технологій. Як наслідок цей сегмент виступає ключовим елементом у розвитку високотехнологічних галузей та підтримці стартапів. Сприяє створенню конкурентних переваг такий дотичний напрям як освіта та розвиток робочої сили. Інвестиції у вищу освіту, навчання та розвиток навичок працівників, забезпечення висококваліфікованої робочої сили є ключовим чинником конкурентоспроможності як в сучасних умовах так і в перспективі.

Створення конкурентоспроможної економіки вимагає урахування сучасних тенденцій та трендів. Ось деякі з ключових тенденцій, які впливають на забезпечення конкурентоспроможності країн:

Цифрова трансформація: розвиток та впровадження цифрових технологій у всіх сферах економіки, включаючи індустрію, охорону здоров'я, освіту, громадські послуги та бізнес. Це включає в себе штучний інтелект, аналітику даних, Інтернет речей і блокчейн.

Зелена економіка: зростання уваги до сталого розвитку, відновлювальних джерел енергії, зменшення викидів CO₂ та інші ініціативи для зменшення негативного впливу на навколишнє середовище.

Глобальні ланцюги постачання: зміни в географії світових ланцюгів постачання через геополітичні події та торговельні війни, а також вплив пандемії COVID-19 на глобальну торгівлю.

Розвиток інновацій: висока активність у сфері досліджень і розвитку, стимулювання інновацій та стартапів.

Демографічні зміни: адаптація до демографічних змін, таких як старіння нації та глобальні міграційні процеси, які вже вплинули на ринок робочої сили та ринок споживання.

Управління якістю освіти: вдосконалення системи освіти та навчання, спрямоване на розвиток навичок, які відповідають потребам ринку праці; зростання гібридної та дистанційної роботи, впровадження технологій, які дозволяють адаптуватися до швидких змін в робочих умовах.

Збільшення кількості електронних послуг: розвиток електронного уряду, цифровізація адміністративних процедур та послуг для громадян та підприємств.

Криптовалюти та блокчейн: використання технологій блокчейн та криптовалют для забезпечення безпеки, прозорості та ефективності різних процесів.

Гнучкість та стійкість до криз: забезпечення гнучкості та стійкості економічних та бізнес-систем до негативних впливів зовнішніх чинників, таких як кризи, економічні спади та пандемії.

Врахування цих тенденцій дозволить країнам адаптувати свої стратегії та політики для забезпечення конкурентоспроможності у сучасному глобальному середовищі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Актуальні проблеми світового господарства і міжнародних економічних відносин: кол. моногр. / О.В. Баула, Т.М. Вісіна, О. М. Лютак, [та ін.]. Луцьк: Вежа Друк, 2017. 312с.
2. Антонюк Л.Л. Міжнародна конкурентоспроможність країн: теорія та механізми реалізації. Монографія. К.: КНЕУ, 2004. 275с.
3. Баула, О., Жуков С., Лютак, О., Столярчук Я. і Корольчук Л. (2021) Організаційно-фінансові детермінанти інноваційної складової конкурентоспроможності країни. Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики, 5(40), с. 465–474. doi: 10.18371/fcaptr.v4i35.245199. URL: <https://fkd.ubs.edu.ua/index.php/fkd/article/view/3448>
4. Брич В. Я., Охота В. І. Міжнародна конкурентоспроможність країн в умовах глобалізації: моногр. Тернопіль : ТНЕУ, 2019. 212 с.
5. Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>
6. Луньова Т.С. Оцінка конкурентоспроможності національної економіки України: рейтинговий підхід. *Економічний простір*. №181. 2022. URL: <http://www.prostir.pdaba.dp.ua/index.php/journal/article/view/1148/1107> (дата звернення: 6.10.2023).
7. Лютак О.М., Баула О.В. Інноваційна складова оптимізації потоків міжнародної трудової міграції як фактор нарощення міжнародної конкурентоспроможності України. *Актуальні проблеми економіки*. № 6. 2020. С.97-106.
8. Міжнародні економічні відносини: магістерський курс. Навчальний посібник / Зелінська О.М., Лютак О.М., Баула О.В., Галазюк Н.М., Корольчук Л.В., Урбан О.А. Луцьк. Видавництво «Терен», 2023. 328с. https://lib.lntu.edu.ua/sites/default/files/2023-11/%D0%9C%D0%95%D0%92_%D0%BC%D0%B0%D0%B3%D1%96%D1%81%D1%82%D0%B5%D1%80%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9%20%D0%BA%D1%83%D1%80%D1%81_2023.pdf (дата звернення: 5.09.2023).

9. Марченко І.С. Міжнародна конкурентоспроможність України в Європейському конкурентному просторі: автореф. ... дис. канд. екон. наук: 08.00.02. Харків, 2018. 25 с.
10. Національні економіки в глобальному конкурентному середовищі / Ю.М. Пахомов, Д.Г. Лук'яненко, Б.В. Губський. К.: Україна, 1997. 237с.
11. Панкратова О.М. Підвищення ролі конкурентоспроможності національної економіки як фактор економічного зростання в умовах глобалізації. Інфраструктура ринку. 2021. Випуск 52. С. 37–41.
12. Піжук О.І. Сучасні методологічні підходи до оцінювання рівня цифрової трансформації економіки. Бізнес Інформ. 2019. № 7. С. 39–47.
13. Побережець О.В., Макаревич Г.В. Забезпечення конкурентоспроможності національної економіки України в умовах глобалізації. Ефективна економіка. 2017. № 6. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua>. (дата звернення: 2.09.2023).
14. Портер М. Стратегія конкуренції: Методика аналізу галузей і діяльності конкурентів. К.: Основи, 1998. 390 с.
15. Скоробогатова Н. Міжнародна конкурентоспроможність країн у реаліях інноваційних зрушень Індустрії 4.0. Економічний аналіз. Тернопіль. 2019. Том 29. № 3. С. 21-28.
16. Студінська Г. Я. Компетенції брендингу у забезпеченні конкурентоспроможності національної економіки. Науковий журнал «Причорноморські економічні студії». 2017. №17. С. 71-78.
17. Таранич О. Особливості формування конкурентних переваг розвинених країн на світовому ринку. URL: <https://jeou.donnu.edu.ua/article/view/2901> (дата звернення: 2.09.2023).
18. Україна піднялася у рейтингу економічних свобод. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3202198-ukraina-pidnalasa-u-rejtingu-ekonomichnih-svobod.html> (дата звернення: 26.09.2023).
19. Управління міжнародною конкурентоспроможністю в умовах глобалізації економічного розвитку: Монографія: У 2 т. / Д.Г. Лук'яненко, А.М.

Поручник, Л.Л. Антонюк та ін.; За заг. ред. Д.Г.Лук'яненка, А.М.Поручника. К.: КНЕУ, 2006. 1408 с.

20. Хворост Т.В. Стан конкурентоспроможності національної економіки України. Економіка і суспільство. 2017. Випуск 10. С. 145–148.

21. Яковлева С. Міжнародна конкурентоспроможність і політика національної безпеки в умовах глобалізації. URL: <http://social-science.com.ua/article/686> (дата звернення: 3.09.2023).

22. Bogatyrov O., Vaula, O., Liutak, O., Galaziuk N. Conceptual foundations of financial support for increasing the innovative component of Ukraine's international competitiveness. Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики. Університет банківської справи. 1, №36 (2021). С. 341-350. URL: <https://fkd.ubs.edu.ua/index.php/fkd/article/view/3197/3152>

23. Doing Business 2018 Going Beyond Efficiency. URL: <http://www.doingbusiness.org/reports/global-reports/doing-business-2018> (дата звернення: 26.09.2023).

24. IMD WORLD COMPETITIVENESS YEARBOOK 2018. – Published by the IMD World Competitiveness Center. 2019. 559 p. URL: http://www.conicyt.cl/wp-content/uploads/2014/07/IMD_WCY-2018.pdf (дата звернення: 16.09.2023).

25. Calof J., Richards G., Smith J. (2015). Foresight, Competitive Intelligence and Business Analytics - Tools for Making Industrial Programmes More Efficient. Foresight and STI Governance, 9(1), 68-81. URL: <https://doi.org/10.17323/1995-459X.2015.1.68.81>

26. CSGR. Globalization Index. Steps in the Calculation. URL: <http://www2.warwick.ac.uk/fac/soc/csgr/index/guide/calculations/>(дата звернення: 1.10.2023).

27. Global Innovation Index 2018 Report. URL: <https://www.globalinnovationindex.org/content.aspx?page=gii-full-report-2018> (дата звернення: 16.09.2023).

28. Highlights of the 2018 Index of Economic Freedom. Promotes Economic Opportunity and Prosperity. URL:

http://thf_media.s3.amazonaws.com/2018/pdf/Index2018_Highlights.pdf (дата звернення: 14.09.2023).

29. Knowledge Economy Index (KEI) 2018 Rankings. URL: <http://siteresources.worldbank.org/INTUNIKAM/Resources/2018.pdf>

30. Kuzmin O. Melnyk O., Mukan O., Adamiv M. (2015) Contradictions of the national legal and regulatory framework in the field of socio-economic diagnosing in conditions of European integration. Economics, Entrepreneurship, Management, Vol.2, No 2, pp. 7-15. URL: <https://doi.org/10.23939/eem2015.02.011>

31. The Global Competitiveness Index 2018 / The Global Competitiveness Report 2017 – 2018. URL: <http://www.weforum.org/reports/global-competitiveness-report-2017-2018> (дата звернення: 2.09.2023).

32. The World Bank. URL: <https://www.worldbank.org/uk/country/ukraine> (дата звернення: 1.10.2023).

33. World Economic Forum. URL: <https://www.weforum.org/> (дата звернення: 6.09.2023).

34. World Competitiveness Ranking 2022. URL: Results <https://www.imd.org/centers/wcc/world-competitiveness-center/rankings/world-competitiveness-ranking/> (дата звернення: 26.09.2023).